

OBDOBÍ kontrarevoluce v Rusku přineslo nejen „hrom a blesky“, nýbrž i zklamání v hnutí, nevíru ve společné síly. Dokud lidé věřili v „zářnou budoucnost“ — bojovali v jednom šiku bez ohledu na národnost: společné otázky především! Když se do duše vloudily pochyby — lidé se začali rozcházet, každý do své národní komůrky: každý spoléhej jen na sebe! „Národnostní problém“ především!

V té době se v zemi odehrál vážný přelom v hospodářském životě. Rok 1905 neminul nadarmo: zbytky nevolnictví na venkově postihla další rána. Řada dobrých sklizní po hladových letech a průmyslový rozmach, který potom nastal, popohnaly rozvoj kapitalismu. Diferenciace na venkově a růst měst, rozvoj obchodu a dopravnictví značně pokročily. Platí to zejména o okrajových územích. To však nezbytně urychlilo proces hospodářské konsolidace národů Ruska. Tyto národy se nezbytně dostaly do pohybu...

Probuzení národů napomáhal též „konstituční režim“, který byl v té době zaveden. Růst počtu novin a literatury vůbec, jistá svoboda tisku a kulturních institucí, přibývání

národních divadel atd. — to všecko nesporně přispívalo k zesílení „národního cítění“. Duma s její volební kampaň a politickými skupinami přinesla nové možnosti k probuzení národů, nové široké pole jejich mobilisace.

A vlna bojovného nacionalismu, rozpoutaná shora, celá řada represivních opatření „vládnoucích“, kteří se mstili okrajovým územím za jejich „svobodmilovnost“, vyvolaly protivnu nacionalismu zdola, který časem přecházel v hrubý šovinismus. Zesílení sionismu¹³³ mezi Židy, rostoucí šovinismus v Polsku, panislamismus mezi Tatary, zesílení nacionalismu mezi Armeny, Gruzínci a Ukrajinci, všeobecný sklon šosáků k antisemitismu — všecko to jsou fakta všeobecně známá.

Vlna nacionalismu se dmula stále výš a hrozila strhnout dělnické masy. A čím více osvobozenké hnutí ochabovalo, tím bujněji rozkvétal nacionalismus.

V této těžké chvíli připadlo sociální demokracii důležité poslání — odrazit nacionalismus a ochránit masy před všeobecnou „psychosou“. Neboť sociální demokracie — a jediné sociální demokracie to mohla dokázat — jen ona mohla postavit proti nacionalismu vyzkoušenou zbraň internacionalismu, jednotu a nedílnost třídního boje. A čím mocněji se zdvíhala vlna nacionalismu, tím silněji se měl ozývat hlas sociální demokracie, volající po bratrství a jednotě proletářů všech národností Ruska. Přitom bylo třeba, aby zvláštní pevnost projevíli sociální demokraté v okrajových územích, kteří se přímo střetali s nacionalistickým hnutím.

Ukázalo se však, že ne všichni sociální demokraté jsou na výši úkolu, především ne — sociální demokraté v okrajových územích. Bund, který dříve zdůrazňoval společné úkoly, začal nyní posunovat do popředí své zvláštní, čistě

nacionalistické cíle. Došlo to tak daleko, že Bund vyhlásil „svěcení soboty“ a „uznání žargonu“ za mobilizační heslo své volební kampaně.* V šlápějích Bundu šel Kavkaz: jedna část kavkazských sociálních demokratů, která dříve spolu s ostatními kavkazskými sociálními demokraty se stavěla proti „kulturně-národnostní autonomii“, klade ji nyní jako požadavek na pořad dne.** Nemluvíme již o konferenci likvidátorů, která diplomaticky sankcionovala nacionalistické kolísání.***

Z toho však vyplývá, že nazírání sociální demokracie Ruska na národnostní otázku není ještě všem sociálním demokratům jasné.

Je zřejmě nutné, aby národnostní otázka byla vážně a všestranně prodiskutována. Je třeba, aby důslední sociální demokraté svorně a neúnavně čelili nacionalistickému matení pojmů, ať vychází odkudkoli.

I

NÁROD

Co je to národ?

Národ je především společenství, určité společenství lidí.

Toto společenství není ani rasové, ani kmenové. Nynější italský národ se vytvořil z Římanů, Germánů, Etrusků, Řeků, Arabů atd. Francouzský národ se utvořil z Gallů, Římanů, Britů, Germánů atd. Totéž platí o Angličanech,

* Viz „Zprávu o IX. konferenci Bundu“.

** Viz „Oznámení srpnové konference“.

*** Viz tamtéž.

Němcích a jiných, kteří se konstituovali v národy z lidí různých ras a kmenů.

Národ tedy není ani společenství rasové, ani kmenové, nýbrž historicky vzniklé společenství lidí.

Naproti tomu je nesporné, že veliké státy Kyra nebo Alexandra nemohly být nazvány národy, třebaže vznikly historicky, třebaže se vytvořily z různých kmenů a ras. To nebyly národy, nýbrž náhodné a málo stmelené konglomeráty skupin, které se rozpadaly a sjednocovaly podle toho, zda ten či onen dobyvatel dosáhl úspěchu nebo byl poražen.

Národ tedy není ani náhodný, ani přechodný konglomerát, nýbrž pevné společenství lidí.

Avšak ne každé pevné společenství tvoří národ. Rakousko a Rusko jsou také pevná společenství, avšak nikdo je nenazývá národy. Čím se liší společenství národní od společenství státního? Mimo jiné tím, že národní společenství je nemyslitelné bez společné řeči, kdežto společná řeč není nezbytným znakem státu. Český národ v Rakousku nebo polský národ v Rusku by byl nemožný bez společné řeči, kdežto celistvost Ruska a Rakouska nepřekáží, že v nich existuje celá řada jazyků. Máme ovšem na mysli řeči, kterými mluví lid, a nikoli oficiální, úřední jazyk.

Máme tedy *společnou* řeč jako jeden z charakteristických znaků národa.

To ovšem neznamená, že různé národy vždy a všude mluví různými jazyky, nebo že všichni, kdož mluví tímž jazykem, tvoří nezbytně jeden národ. *Společný* jazyk pro každý jednotlivý národ, ne však nezbytně různé jazyky pro různé národy! Není národa, který by mluvil najednou různými jazyky, to však ještě neznamená, že nemohou být

dva národy mluvící týmž jazykem! Angličané a Severoameričané mluví týmž jazykem a přece netvoří jeden národ. Totéž platí o Norech a Dánech, o Angličanech a Irech.

Proč však na příklad Angličané a Severoameričané, ačkoli mluví společným jazykem, netvoří jeden národ?

Především proto, že nežijí pospolu, nýbrž na různých územích. Národ se utváří jedině v důsledku dlouhotrvajících a pravidelných styků, jako důsledek soužití lidí od pokolení k pokolení. A dlouhotrvající soužití je nemožné bez společného území. Angličané a Američané obývali dříve jedno území — Anglii — a tvořili jeden národ. Potom se jedna část Angličanů vystěhovala z Anglie na nové území — do Ameriky — a zde na novém území během doby vytvořila nový, severoamerický národ. Různá území vedla k vytvoření různých národů.

Máme tedy *společné území* jako jeden z charakteristických znaků národa.

To však ještě není všecko. Společné území samo o sobě netvoří ještě národ. K tomu je kromě toho třeba vnitřní hospodářské spojitosti, která stmeluje jednotlivé části národa v jeden celek. Mezi Anglií a Severní Amerikou není takové spojitosti, a proto tvoří dva různé národy. Ani Severoameričané sami by však nezasluhovali názvu národ, kdyby jednotlivé kraje Severní Ameriky nebyly navzájem spjaty v hospodářský celek v důsledku vzájemné dělby práce, rozvoje dopravy atd.

Všimněme si třeba Gruzínců. Gruzínci v době před reformou žili na společném území a mluvili touž řečí, ale přesto netvořili, v přesném slova smyslu, jeden národ, neboť byli roztrženi na celou řadu izolovaných knížetství, nemohli žít společným hospodářským životem, celá sta-

letí mezi sebou válčili a plenili se navzájem, štvouce si vzájemně na krk Peršany a Turky. Přečhodné a náhodné sjednocení jednotlivých knížetství, které se někdy povedlo některému vládci — miláčku štěstěny, se týkalo v nejlepším případě jen zevnější administrativní sféry, a rychle se rozbíjelo o rozmary knížat a lhostejnost rolníků. A jinak tomu ani při hospodářské rozdílnosti Gruzínska být nemohlo . . . Gruzínsko jako národní celek vzniklo teprve ve druhé polovině XIX. století, kdy v důsledku pádu nevolnictví a rozmachu hospodářského života země, rozvoje dopravy a vzniku kapitalismu nastala dělba práce mezi gruzínskými oblastmi, byla nadobro prolomena hospodářská uzavřenost jednotlivých knížetství a tato knížetství spojena v jedno.

Totéž platí o jiných národech, které prošly stadiem feudalismu a vytvořily si kapitalismus.

Máme tedy *společný hospodářský život, hospodářskou soudržnost* jako jednu z charakteristických zvláštností národa.

Ale ani to není všecko. Kromě všeho, co jsme uvedli, je nutno si ještě povšimnout zvláštních rysů psychických vlastností lidí, spojených v národ. Národy se liší navzájem nejen podmínkami svého života, nýbrž i psychickými vlastnostmi, které se projevují osobitostmi národní kultury. Jestliže Anglie, Severní Amerika a Irsko, které mluví týmž jazykem, tvoří přesto tři různé národy, hraje v tom nemalou úlohu specifické psychické založení, které se u nich vytvářelo od pokolení k pokolení v důsledku nestejných životních podmínek.

Pravda, psychické založení samo o sobě nebo — jak se jinak říká — „národní charakter“ je pro pozorovatele cosi nepostižitelného; pokud se však neprojevuje v osobitosti

kultury, společné národu, je možno jej postihnout a nemůže být ignorován.

Není třeba dokazovat, že „národní charakter“ není něco, co by bylo dáno jednou provždy, nýbrž mění se zároveň s životními podmínkami; ježto však existuje v každé dané chvíli, vtiskuje pečeť fyziognomii národa.

Máme tedy *společné psychické založení*, projevující se ve společné kultuře, jako jeden z charakteristických znaků národa.

Tím jsme vyčerpali všechny znaky národa.

Národ je historicky se vytvořivší pevná pospolitost lidí, vzniklá na základě pospolitosti řeči, území, hospodářského života a psychického založení, projevujícího se v pospolitosti kultury.

Přítom je samozřejmé, že národ, jako každý historický jev, je podřízen zákonu změny, má svou historii, svůj počátek a konec.

Je nutno zdůraznit, že ani jeden z uvedených znaků sám o sobě nestačí k definování národa. Nejen to: chybí-li tu i jen jeden z těchto znaků, přestává být národ národem.

Je možné si představit lidi se společným „národním charakterem“, a přesto není možno říci, že tvoří jeden národ, jsou-li hospodářsky navzájem odloučení, žijí-li na různých územích, mluví-li různými jazyky atd. To platí na příklad o ruských, haličských, amerických, gruzínských a kavkazských horských *židech*, kteří podle našeho mínění jednotný národ netvoří.

Je možné si představit lidi, kteří žijí společně na jednom území a společným hospodářským životem a přesto netvoří jeden národ, nemají-li společný jazyk a stejný „národní charakter“. To platí na příklad o Němcích a Lotyších v Pobaltí.

Konečně, Norové a Dánové mluví týmž jazykem, avšak netvoří jeden národ, poněvadž tu chybějí ostatní znaky.

Jedině tehdy, jsou-li tu všechny znaky pohromadě, můžeme mluvit o národu.

Mohlo by se zdát, že „národní charakter“ je nikoli jedním ze znaků, nýbrž *jediným* podstatným znakem národa, při čemž všechny ostatní znaky tvoří vlastně vývojové *podmínky* národa, a nikoli jeho znaky. Toto stanovisko zastávají na příklad v Rakousku známí sociálně demokratičtí theoretikové národnostní otázky R. Springer a zejména Otto Bauer.

Podívejme se na jejich theorii národa.

Podle Springera „národ je svazek stejně myslících a stejně mluvících osob“. Je to — „kulturní společenství skupiny moderních lidí, *kteří už nejsou připoutáni „k hroudě“*“.* (Podtrženo J. St.)

Tedy „svazek“ stejně myslících a stejně mluvících lidí, ať jsou jakkoli od sebe odloučeni, ať žijí kdekoli.

Bauer jde ještě dále.

„Co je národ?“ ptá se. — „Je to společná řeč, která spojuje lidi v národ? Avšak Angličané a Irové . . . mluví týmž jazykem a přesto netvoří jeden národ; Židé vůbec nemají společnou řeč a přesto národ tvoří.“**

Co je tedy národ?

* Viz R. Springer: „Národnostní problém“, str. 43, rus. vyd. „Obščestvennaja Polza“ 1909. (Něm. vyd. R. Springer: „Boj rakouských národů o stát, I. díl: Národnostní problém atd.“, Lipsko-Vídeň 1902, str. 25.)

** Viz O. Bauer: „Národnostní otázka a sociální demokracie“, rus. vyd. „Serp“ 1909, str. 1—2.

„Národ je relativní společenství charakteru.“*

Co je však charakter, v tomto případě národní charakter?

Národní charakter je „souhrn znaků, kterými se liší příslušníci jedné národnosti od příslušníků druhé národnosti, komplex fyzických a duševních vlastností, kterými se liší jeden národ od druhého“.**

Bauer ovšem ví, že národní charakter nepadá s nebe, a proto dodává:

„Charakter lidí není podmíněn ničím jiným než jejich osudem“... „Národ není nikdy nic jiného než společenství osudu“, které je opět určováno „podmínkami, za kterých lidé vyrábějí prostředky k své obživě a rozdělují výtěžek své práce“***

Tak jsme dospěli k „nejúplnější“, jak se vyjadřuje Bauer, definici národa.

„Národ je souhrn lidí, které společný osud spojil společným charakterem.“†

Tedy společenství národního charakteru, vtisknuté společným osudem — které není nutně vázáno na společné území, řeč a hospodářský život.

Co však potom zbývá v tomto případě z národa? O jaké národní společenství může jít u lidí, kteří jsou hospodářsky navzájem odloučeni, žijí na různých územích a od pokolení k pokolení mluví různými jazyky?

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 6.

** Viz tamtéž, str. 2.

*** Viz tamtéž, str. 24—25.

† Viz tamtéž, str. 139.

Bauer mluví o Židech jako o národu, ačkoliv „vůbec nemají společnou řeč“*; avšak o jaké „společenství osudu“ a o jakou národní soudržnost může jít na příklad u gruzínských, dagestanských, ruských a amerických židů, kteří jsou naprosto odloučeni, žijí na různých územích a mluví různými jazyky?

Tito židé žijí nesporně společným hospodářským a politickým životem s Gruzínci, Dagestanci, Rusy a Američany, ve společné kulturní atmosféře s těmito národy; to nezbytně zanechává stopy v jejich národním charakteru; zbylo-li vůbec u nich něco společného, pak je to náboženství, společný původ a některé zbytky národního charakteru. To vše je nesporné. Ale jak je možné vážně tvrdit, že ztrnulé náboženské obřady a vyprchávací psychologické přežitky působí na „osud“ zmíněných židů silněji než živé sociálně hospodářské a kulturní prostředí, jež je obklopuje? A přece jen za tohoto předpokladu by bylo možno mluvit o židech vůbec jako o jednotném národu.

Čím se pak odlišuje Bauerův národ od mystického a o sobě stojícího „národního ducha“ spiritualistů?

Bauer klade nepřekročitelnou mez mezi „charakteristickým znakem“ národa (národní charakter) a „podmínkami“ jeho života, neboť je od sebe odděluje. Ale co je národní charakter, ne-li obraz životních podmínek, ne-li extrakt vjemů, vyvolaných okolním prostředím? Jak je možné omezovat se jen na pouhý národní charakter, odlučovat jej a oddělovat od základu, z něhož vyrostl?

Dále, čím se vlastně odlišoval anglický národ od národa severoamerického koncem XVIII. a počátkem XIX. století, kdy se Severní Amerika ještě nazývala „Novou Anglií“?

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 2.

Jistě, že ne národním charakterem: Severoameričané totiž přišli z Anglie, přinesli s sebou do Ameriky kromě anglické řeči i anglický národní charakter a nemohli ho jistě tak rychle pozbyť, ačkoliv vlivem nových podmínek se u nich pochopitelně utvářel jejich zvláštní charakter. A přece, přestože měli charakter více méně společný, tvořili již tehdy zvláštní národ, odlišný od Anglie! Je zřejmé, že se „Nová Anglie“ jako národ odlišovala tehdy od Anglie jako národa ne zvláštním národním charakterem, nebo ne tolik národním charakterem, jako spíše zvláštním prostředím, odlišným od Anglie, odlišnými životními podmínkami.

Je tedy jasné, že žádný *jediný* charakteristický znak národa fakticky neexistuje. Existuje jen souhrn znaků, ze kterých při porovnání národů vystupuje do popředí hned jeden znak (národní charakter), hned druhý znak (řeč), hned třetí (území, hospodářské podmínky). Národ, toť souhrn všech znaků.

Hledisko Bauerovo, které ztotožňuje národ s národním charakterem, odtrhuje národ od jeho základu a přeměňuje jej v jakéhosi neviditelného, o sobě stojícího činitele. Výsledkem je nikoli národ, živý a čínorodý, nýbrž něco mystického, nepostižitelného a duchařského. Neboť, opakují, jakým národem je na příklad národ židovský, který se skládá z gruzínských, dagestanských, ruských, amerických a jiných židů, kteří si mezi sebou nerozumějí (mluví různými jazyky), žijí v různých světadílech, nikdy se spolu nesetkají, nikdy společně nevystoupí, ani v době míru, ani za války?!

Nikoli, pro takové pomyslné „národy“ sociální demokracie svůj národnostní program nesestavuje. Může počítat jen se skutečnými národy, s národy čínorodými, které

se vyvíjejí, a proto si vynucují, aby na ně byl brán zřetel.

Bauer zřejmě směšuje *národ*, který je kategorií historickou, s *kmenem*, který je kategorií etnografickou.

Ostatně, sám Bauer zřejmě cítí slabost svého stanoviska. Ačkoli na počátku své knihy kategoricky prohlašuje, že Židé jsou národ*, ke konci knihy se sám opravuje a tvrdí, že „kapitalistická společnost jim (židům) nedovoluje, aby se vůbec udrželi jako národ“**, neboť je asimiluje s jinými národy. Příčina, jak se ukazuje, je v tom, že „Židé nemají uzavřené osídlené území“***, kdežto takové *území* mají na příklad Češi, kteří se podle Bauera jako národ udrží. Zkrátka: příčinou toho je, že Židé nemají území.

Bauer chtěl takto dokázat, že národnostní autonomie nemůže být požadavkem židovských dělníků†, avšak tím bezděky vyvrátil svou vlastní teorii, popírající, že společné území je jedním ze znaků národa.

Avšak Bauer jde dále. Na počátku své knihy kategoricky prohlašuje, že „Židé vůbec nemají *společnou* řeč a přesto tvoří národ“††. Ale nedopsal ještě ani 130. stránku a už obrátil, prohlašuje stejně kategoricky: „*Je nesporné, že žádný národ není možný bez společné řeči*“††† (podtrženo námi).

Bauer chtěl zde dokázat, že „jazyk je nejdůležitějším prostředkem ve styku mezi lidmi“+, zároveň však bezděky dokázal i to, co nechtěl dokazovat, a to: neudržitelnost své

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 2.

** Tamtéž, str. 389.

*** Tamtéž, str. 388.

† Tamtéž, str. 396.

†† Tamtéž, str. 2.

††† Tamtéž, str. 130.

+ Tamtéž, str. 130.

vlastní theorie národa, která neuznává význam společné řeči.

Tak theorie, sešitá idealistickými nitkami, sama sebe vyvrací.

II

NÁRODNÍ HNUTÍ

Národ není jen historická kategorie vůbec, nýbrž je to historická kategorie určité epochy, epochy rozvíjejícího se kapitalismu. Proces likvidace feudalismu a rozvoje kapitalismu je zároveň procesem konstituování lidí v národy. Tak se to odehrává na příklad v Západní Evropě. Angličané, Francouzi, Němci, Italové a jiní se konstitovali v národy za vítězného tažení kapitalismu, triumfujícího nad feudální roztržitostí.

Utvoření národů tam však současně znamenalo přeměnu národů v samostatné národní státy. Národ anglický, francouzský a jiné národy představují zároveň stát anglický atd. Irsko, které zůstalo mimo rámec tohoto procesu, na celkovém obrazu nic nemění.

Poněkud jinak se mají věci ve Východní Evropě. Zatím co se na Západě národy vyvinuly v národní státy, vytvořily se na Východě státy národnostní, státy, které jsou obývány několika národy. Takovými státy jsou Rakousko-Uhersko a Rusko. V Rakousku se politicky nejvyvinutějšími ukázali Němci — ti se také ujali sjednocení rakouských národností ve stát. V Uhrách se nejzpůsobilejšími k státní organizaci ukázali Maďaři — jádro uherských národností — ti se tedy stali sjednotiteli Uherska. V Rusku převzali úlohu sjednotitele národností Velkorusové, kteří měli v čele histo-

ricky silnou a organisovanou šlechtickou vojenskou byrokracií.

Tak tomu bylo na Východě.

Tento zvláštní způsob vzniku států se mohl uskutečnit jedině za podmínek ještě nezlikvidovaného feudalismu, za podmínek slabě vyvinutého kapitalismu, kdy národnosti, zatlačené do pozadí, ještě nedospěly k tomu, aby se hospodářsky zkonsolidovaly v celistvé národy.

Kapitalismus se však začíná vyvíjet také ve východních státech. Rozvíjí se obchod a doprava. Vznikají velkoměsta. Národy se hospodářsky konsolidují. Kapitalismus, který vtrhl do klidného života zatlačených národů, burcuje tyto národy a uvádí je do pohybu. Rozvoj tisku a divadel, činnost říšské rady (v Rakousku) a dumy (v Rusku) přispívá k zesílení „národního citění“. Vzniklá inteligence se oddává „nacionální myšlence“ a jedná v jejím duchu . . .

Ale zatlačené národy, které procitly k samostatnému životu, se již nekonstituují v nezávislé národní státy: narážejí na své cestě na urputný odpor vedoucích vrstev panujících národů, které již dávno stanuly v čele státu. Opozdi-ly se . . . !

Tak se konstituují v národy Češi, Poláci atd. v Rakousku; Chorvaté a j. v Uhrách; Lotyšši, Litevci, Ukrajinci, Gruzínci, Armeni a j. v Rusku. To, co bylo v Západní Evropě výjimkou (Irsko), stalo se na Východě pravidlem.

Na Západě odpovědělo Irsko na své výjimečné postavení národním hnutím. Na Východě musely probuzené národy učinit totéž.

Tak se utvářely okolnosti, pobádající mladé národy na východě Evropy k boji.

Boj začal a vzplanul vlastně nikoli mezi národy jako celky, nýbrž mezi vládnoucími třídami panujících a zatla-

čených národů. Boj vede obyčejně buď městská drobná buržoasie utiskovaného národa proti velkoburžoasii panujícího národa (Češi proti Němcům), nebo venkovská buržoasie utiskovaného národa proti statkářům panujícího národa (Ukrajinci v Polsku), nebo celá „nacionální“ buržoasie utiskovaných národů proti vládnoucí šlechtě panujícího národa (Polsko, Litva, Ukrajina v Rusku).

Buržoasie je hlavní jednající osobou.

Základní otázkou pro mladou buržoasii je trh. Jejím cílem je, aby odbyla své zboží a zvítězila v konkurenci proti buržoasii jiné národnosti. Z toho vyplývá její touha zajistit si „svůj vlastní“, „domácí“ trh. Trh je první škola, kde se buržoasie učí nacionalismu.

Avšak věc se obyčejně neomezuje na trh. Do boje zasahuje zpola feudální, zpola buržoasní byrokracie panujícího národa svými metodami „držet a nepouštět“. Buržoasie panujícího národa, lhostejno zda drobná nebo velká, nabývá možnosti „rychleji“ a „rázněji“ se vypořádat se svým konkurentem. „Síly“ se spojují a je prováděna celá řada opatření k omezení „cizácké“ buržoasie, přecházejících v opatření utlačovací. Boj se přenáší z hospodářské sféry do sféry politické. Omezení svobody pohybu, zkracování jazykových práv, oklešťování hlasovacího práva, zavírání škol, zkracování práv náboženských atd. — to všechno napořád dopadá na hlavu „konkurentovu“. Pravda, taková opatření jsou činěna nejen v zájmu buržoasních tříd panujícího národa, nýbrž i v zájmu, abych tak řekl, specificky kastovních cílů vládnoucí byrokracie. Ale pokud jde o výsledky, je to naprosto lhostejné: buržoasní třídy a byrokracie postupují v tomto případě ruku v ruce, ať jde o Rakousko-Uhersko, nebo o Rusko.

Buržoasie utiskovaného národa, tísněná se všech stran,

dostává se pochopitelně do pohybu. Apeluje k „širokým vrstvám soukmenovců“ a zvedá pokřik o „vlasti“, vydává svou vlastní věc za věc celého národa. Verbuje si armádu ze „soukmenovců“ v zájmu . . . „vlasti“. A „široké vrstvy“ nebývají vždy hluché k jejím výzvám, shromažďují se kolem jejího praporu: utlačovatelská opatření shora se dotýkají i jich samých a probouzejí v nich nespokojenost.

Tak začíná národní hnutí.

Síla národního hnutí je určována stupněm účasti širokých vrstev národa, proletariátu a rolnictva v tomto hnutí.

Zda se postaví pod prapor buržoasního nacionalismu proletariát, závisí na stupni vývoje třídních rozporů, na třídním uvědomění a organisovanosti proletariátu. Třídně uvědomělý proletariát má svůj vlastní vyzkoušený prapor a nemá důvodů, aby se stavěl pod prapor buržoasie.

Pokud jde o rolníky, jejich účast v národním hnutí závisí především na tom, jakého druhu je útisk. Dotýká-li se útisk „rodné hroudy“, jak tomu bylo v Irsku, staví se široké masy rolnictva neprodleně pod prapor národního hnutí.

Naproti tomu není-li, na příklad v Gruzínsku, poněkud závažnějšího *protiruského* nacionalismu, tedy je to především proto, že tam nejsou ruští statkáři nebo ruská velkoburžoasie, kteří by mohli živit v masách tento nacionalismus. V Gruzínsku se projevuje nacionalismus *protiarmenský*, a to proto, že je tam také armenská velkoburžoasie, která, vytlačujíc drobnou, ještě nevyvinutou gruzínskou buržoasii, podněcuje ji k protiarmenskému nacionalismu.

Podle toho, jak se uplatňují tyto činitelé, nabývá národní hnutí buď rázu masového, stále víc a více se rozrůstá (Irsko, Halič), nebo se mění v řetěz drobných potyček, zvrhá se ve výtržnosti a v „boj“ o pouliční tabulky (některá městečka v Čechách).

Náplň národního hnutí nemůže být ovšem všude stejná: je plně podmíněna rozmanitými požadavky, které hnutí klade. V Irsku má hnutí ráz agrární, v Čechách ráz „jazykový“, někde požadují občanskou rovnoprávnost a svobodu vyznání, jinde „své“ úředníky nebo svůj vlastní sněm. V rozmanitých požadavcích se nezřídka zračí rozmanité znaky, charakterisující národ vůbec (řeč, území a pod.). Pozornosti zasluhuje fakt, že se nikde nesetkáme s požadavkem bauerovského universálního „národního charakteru“. To je také pochopitelné: „národní charakter“, *sám o sobě*, je nepostižitelný, a jak správně poznamenal J. Strasser, „není možno s ním dělat politiku“.*

Takové jsou, celkem vzato, formy a ráz národního hnutí.

Z toho, co jsme uvedli, vyplývá, že národnostní boj za podmínek *vzmáhajícího* se kapitalismu je vzájemný boj mezi buržoasními třídami. Někdy se buržoasii podaří zatáhnout do národního hnutí proletariát, a pak národní boj *navenek* nabývá „všenárodního“ rázu, ale to jen *navenek*. *Ve své podstatě* zůstává vždy bojem buržoasním, který přichází vhod a je prospěšný hlavně buržoasii.

Z toho však naprosto nevyplývá, že proletariát nemá bojovat proti politice utiskovaných národů.

Omezení svobody pohybu, odnětí hlasovacího práva, zkracování práv jazykových, zavírání škol a jiné represálie zasahují dělnictvo stejně, ne-li více než buržoasii. Takový stav může jen zabrzdit svobodný rozvoj intelektuálních sil proletariátu porobených národů. Není možno vážně mluvit o plném rozvoji intelektuálních schopností tatarského nebo židovského dělníka, když tito nesmějí po-

* Viz J. Strasser: „Dělník a národ“, Liberec 1912, str. 33.

užívat mateřštiny na schůzích a přednáškách, když jsou jim zavírány školy.

Ale politika nacionalistického útisku je nebezpečná pro věc proletariátu i s jiné stránky. Odvádí pozornost širokých vrstev od sociálních otázek, od otázek třídního boje k otázkám národnostním, k otázkám, které jsou „společné“ proletariátu i buržoasii. A to vytváří příznivou půdu pro lživou agitaci o „harmonii zájmů“, pro zastírání třídních zájmů proletariátu, pro duchovní zotročování dělnictva. Tím je stavěna vážná překážka sjednocení dělnictva všech národností. Zůstává-li značná část polských dělníků dosud v duchovním područí buržoasních nacionalistů, zůstává-li dosud stranou mezinárodního dělnického hnutí, je to hlavně proto, že odvěká protipolská politika „vládnoucích“ vytváří půdu pro toto područí, ztěžuje vyproštění dělnictva z tohoto područí.

Politika represivních opatření se tím však nespokojuje. Od „systému“ útisku často přechází k „systému“ rozeštvávání národů, k „systému“ řeží a pogromů. Tento „systém“ není ovšem možný všude a vždy, ale tam, kde je možný — tam, kde není elementárních svobod — tam často nabývá strašných rozměrů a hrozí utopit věc sjednocení dělnictva v krvi a slzách. Kavkaz a jih Ruska skýtají pro to mnoho příkladů. „Rozděl a panuj“ — to je cíl politiky rozeštvávání. A pokud se taková politika daří, znamená obrovské zlo pro proletariát, jednu z největších překážek semknutí dělnictva všech národností ve státě.

Dělníci však mají zájem na tom, aby všichni jejich soudruzi plně splynuli v jednotnou mezinárodní armádu, aby se brzo a nadobro vymanili z duchovního područí buržoasie, aby se plně a volně rozvíjely intelektuální síly jejich spolubratrů, ať patří ke kterémukoliv národu.

Proto dělníci bojují a budou bojovat proti všem formám politiky útisku národů, od nejrafinovanějších až po nejhrubší, jakož i proti všem formám politiky rozeštvávání.

Proto sociální demokracie všech zemí proklamuje právo národů na sebeurčení.

Právo národů na sebeurčení znamená, že jedině národ sám má právo rozhodovat o svém osudu, že nikdo nemá právo *násilím* zasahovat do života národa, *ničit* jeho školství a jiné instituce, *rušit* jeho mravy a obyčeje, *omezovat* jeho jazyk a *oklešťovat* jeho práva.

To ovšem neznamená, že sociální demokracie bude podporovat šmahem každý národní obyčej a každou národní instituci. Sociální demokracie v boji proti znásilňování národů bude hájit jen právo *národa*, aby sám rozhodoval o svém osudu, povede však zároveň agitaci proti škodlivým obyčejům a institucím daného národa, aby bylo umožněno pracujícím vrstvám tohoto národa se jich zhostit.

Právo na sebeurčení znamená, že se národ může zařídit, jak sám uzná za dobré. Má právo zařídit svůj život podle zásad autonomie. Má právo vstoupit s jinými národy v poměr federativní. Má právo úplně se oddělit. Národ je svrchovaný a všechny národy jsou rovnoprávné.

To ovšem neznamená, že sociální demokracie bude obhajovat libovolný požadavek národa. Národ má právo vrátit se třeba i k starému řádu, to však ještě neznamená, že sociální demokracie vysloví souhlas s takovým rozhodnutím té či oné instituce dotyčného národa. Povinnosti sociální demokracie, hájící zájmy proletariátu, jsou něco jiného než práva národa, který se skládá z různých tříd.

Sociální demokracie, bojující za právo národů na sebeurčení, klade si za cíl skoncovat s politikou národnostního

útlaku, znemožnit ji, a tím vzít boji mezi národy půdu pod nohama, utopit jej, omezit jej na minimum.

Tím se politika třídně uvědomělého proletariátu podstatně liší od politiky buržoasie, která se naopak snaží prohloubit a rozdmýchat národnostní boj, udržet při životě národní hnutí a zostřit je.

Právě proto se třídně uvědomělý proletariát nemůže postavit pod „nacionální“ prapor buržoasie.

Právě proto tak zvaná „evolučně národní“ politika, navrhovaná Bauerem, se nemůže stát politikou proletariátu. Bauerův pokus o ztotožnění jeho „evolučně národní“ politiky s politikou „soudobé dělnické třídy“* je pokusem o přizpůsobení třídního boje dělnictva boji národů.

Osud národního hnutí, které je svou podstatou buržoasní, jsou přirozeně spjaty s osudem buržoasie. Národní hnutí může nadobro zaniknout teprve až nastane pád buržoasie. Teprve v říši socialismu může být nastolen úplný mír. Avšak omezit národnostní boj na minimum, vzít mu půdu pod nohama, učinit jej pro proletariát co nejméně škodlivým je možné i v rámci kapitalismu. O tom svědčí třeba příklad Švýcarska a Ameriky. K tomu je třeba demokratisovat zemi a umožnit národům svobodný rozvoj.

III

FORMULACE OTÁZKY

Národ má právo svobodně rozhodovat o svém osudu. Má právo zaříditi se tak, jak uzná za dobré, aniž ovšem zkracuje práva jiných národů. To je nesporné.

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 161.

Avšak *jak* se má vlastně národ zařídit, *jaké formy* má mít jeho budoucí ústava, má-li být dbáno zájmů většiny národa a především proletariátu?

Národ má právo zařídit se autonomně. Má dokonce právo se oddělit. To však ještě neznamená, že národ má tak postupovat za všech okolností, že autonomie nebo oddělení budou vždy a všude prospěšné národu, t. j. jeho většině, t. j. pracujícím vrstvám. Zakavkazští Tataři se mohou jako národ sejít, řekněme, na svém sněmu a pod vlivem svých bejů a mullahů obnovit si starý režim a usnést se na oddělení od státu. Podle smyslu bodu o sebeurčení mají na to plné právo. Prospělo by to však pracujícím vrstvám tatarského národa? Mohla by sociální demokracie klidně přihlížet k tomu, jak bejové a mullahové při řešení národnostní otázky vedou za sebou masy? Nebyla by sociální demokracie povinna zasáhnout do této věci a v určitém směru ovlivnit vůli národa? Nebyla by povinna vystoupit s konkrétním plánem řešení otázky, s plánem, který by byl pro tatarské masy nejprospěšnějším?

Jaké řešení však nejlépe vyhovuje zájmům pracujících mas? Autonomie, federace nebo oddělení?

To vše jsou otázky, jejichž řešení závisí na konkrétních historických podmínkách, v nichž národ žije.

Nejen to. Podmínky, jako všecko, se mění, a řešení, které je správné v jedné době, může se ukázat naprosto nepřijatelným v jiné době.

V polovici XIX. století se Marx vyslovoval pro oddělení se ruského Polska a měl pravdu, neboť tehdy šlo o osvobození vyšší kultury od ničící ji kultury nižší. A byla to tehdy nejen otázka theorie, otázka akademická, nýbrž byla to otázka praxe, otázka samého života...

Koncem XIX. století se polští marxisté vyslovují již proti

oddělení Polska a mají rovněž pravdu, neboť za posledních 50 let došlo k pronikavým změnám, které znamenají hospodářské a kulturní sblížení Ruska s Polskem. Kromě toho se problém oddělení přeměnil za tu dobu z otázky praxe v otázku akademických sporů, které vzrušovaly leda jen v cizině dlící inteligenci.

To ovšem nevylučuje, že mohou nastat jisté vnitřní a vnější okolnosti, za nichž se otázka oddělení Polska znovu může stát aktuální.

Z toho vyplývá, že řešení národnostní otázky je možné jen ve spojení s historickými podmínkami, pozorovanými ve vývoji.

Hospodářské, politické a kulturní podmínky, v nichž národ žije, jsou jediným klíčem k řešení otázky, *jak* se má zařídit ten nebo onen národ, *jaké formy* má mít jeho budoucí ústava. Přitom je možné, že pro každý národ bude třeba zvláštního řešení otázky. Je-li vůbec kde nutno posuzovat otázku dialektiky, pak je to právě zde, v otázce národnostní.

Vzhledem k tomu se musíme kategoricky vyslovit proti jistému, velmi rozšířenému, avšak velmi povšechnému způsobu „řešení“ národnostní otázky, který pochází od Bundu. Mluvíme o laciné metodě odvolávání se na rakouskou a jihoslovanskou* sociální demokracii, která prý už rozřešila národnostní otázku a jejíž hotové řešení mají prý ruští sociální demokraté prostě převzít. Přitom se předpokládá, že všechno, co je, dejme tomu, správné pro Rakousko, je správné rovněž pro Rusko. Je přehlížena nejdůležitější a rozhodující věc v daném případě: konkrétní histo-

* Jihoslovanská sociální demokracie vyvíjí činnost na jihu Rakouska.

rické podmínky v Rusku vůbec a v životě každého jednotlivého národa na území Ruska zvláště.

Poslyšte na příklad, co říká známý bundovec V. Kossovskij:

„Když byla na IV. sjezdu Bundu projednávána zásadní stránka otázky (jde o národnostní otázku — *J. St.*), nalezlo řešení otázky ve smyslu resoluce jihoslovanské sociálně demokratické strany, navržené jedním z účastníků sjezdu, všeobecný souhlas“.*

V důsledku toho „sjezd jednomyslně přijal“... národnostní autonomii.

A to je vše! Ani analýsa poměrů v Rusku, ani objasnění podmínek, v nichž žijí židé v Rusku: nejdříve převzali řešení od jihoslovanské sociálně demokratické strany, potom s ním „souhlasili“ a pak je „jednomyslně přijali“! Tak zkoumají a „řeší“ bundovci národnostní otázku v Rusku...

Ve skutečnosti jsou však poměry v Rakousku naprosto odlišné od poměrů v Rusku. Tím se také vysvětluje, že sociální demokracie v Rakousku, která v Brně (1899)¹³⁴ přijala národnostní program ve smyslu resoluce jihoslovanské sociálně demokratické strany (sice s některými nepatrnými změnami), posuzuje problém, abych tak řekl, naprosto jinak než po rusku a řeší jej ovšem jinak než po rusku.

Především formulace otázky. Jak kladou otázku Springer a Bauer, rakouští theoretikové kulturně-národnostní autonomie, vykladači brněnského národnostního programu i resoluce jihoslovanské sociálně demokratické strany?

„Zda je možný národnostní stát,“ praví Springer, „a zda zejména rakouské národy jsou nuceny tvořit státní celek, je předběžná

* V. Kossovskij: „Otázky národností“, 1907, str. 16—17.

otázka, na kterou zde neodpovídáme, neboť ji pokládáme za vyřešenou. Kdo nepřipustí tuto možnost a nezbytnost, pro toho je ovšem naše pojednání bezpředmětné. Naším thematem je: ježto tyto národy jednou *jsou nuceny* být pospolu, za jakých *právních forem* mohou žít pospolu *relativně nejlépe?*** (Podtrženo Springerem.)

Východiskem je tedy státní celistvost Rakouska.

Totéž praví Bauer:

„Předpokládáme tedy především, že rakouské národy zůstanou v lémže státním svazku, v kterém nyní pospolu žijí, a tážeme se, jak národy v rámci tohoto svazku zařídí svůj vzájemný poměr a svůj poměr k státu.“**

Tedy zase: celistvost Rakouska především.

Může *takto* formulovat otázku sociální demokracie Ruska? Nikoli, nemůže. Nemůže tak učinit proto, že od prvo počátku zastává stanovisko sebeurčení národů, podle kterého má národ právo na oddělení.

Dokonce i bundovec Goldblatt přiznal na II. sjezdu sociální demokracie Ruska, že se strana nemůže vzdát stanoviska sebeurčení. Goldblatt tehdy pravil:

„Proti právu na sebeurčení není možno mít námítky. Bojuje-li některý národ za svou samostatnost, není možno se stavět proti tomu. Nebude-li chtít Polsko uzavřít „zákonný sňatek“ s Ruskem, není na nás, abychom mu překáželi.“

To všecko je pravda. Z toho však vyplývá, že these, ze kterých vycházejí rakouští a ruští sociální demokraté, nejen nejsou stejné, nýbrž jsou naopak přímo protichůdné. Lze potom mluvit o možnosti přejímání národnostního programu od Rakušanů?

* Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 14, něm. vyd. str. 10–11.

** Viz O. Bauer, uvedený spis, rus. vyd. str. 399.

Dále: Rakušané chtějí uskutečnit „svobodu národů“ cestou drobných reforem, pomalým tempem. Když navrhují kulturně-národnostní autonomii jakožto praktický prostředek, vůbec nepočítají s radikální změnou, s demokraticko-osvobozenským hnutím, které v jejich perspektivě naprosto chybí. Naproti tomu ruští marxisté spojují otázku „svobody národů“ s pravděpodobnou radikální změnou, s demokraticko-osvobozenským hnutím a nemají důvodů spoléhat na reformy. To však podstatně mění věc, pokud jde o pravděpodobné osudy národů v Rusku.

„Je ovšem málo pravděpodobné,“ praví Bauer, „že národnostní autonomie bude výsledkem velikého rozhodnutí, odvážného a rozhodného činu. V dlouhém vývojovém procesu, v těžkých bojích, které chronicky budou paralyzovat zákonodárství a ochromovat administrativu... bude se Rakousko krok za krokem vyvíjet k národnostní autonomii. Nové státoprávní zřízení nebude vytvořeno velikým zákonodárným činem, nýbrž množstvím jednotlivých zákonů, vydaných pro jednotlivé země, pro jednotlivé obce“.*

Totéž praví Springer:

„Velmi dobře si uvědomuji,“ píše Springer, „že instituce tohoto druhu (orgány národnostní autonomie — *J. St.*) nejsou vytvářeny za několik let, ani za jedno desetiletí. Reorganizace pruské administrativy sama si vyžádala drahného času... Tak potřebovalo Prusko dvě desetiletí k definitivnímu vybudování svých základních správních institucí. Nechť si nikdo nemyslí, že si neuvědomuji, jak dlouhé doby a kolik obtíží si to vyžádá v Rakousku“.**

To všecko je řečeno velmi jasně. Je však možné, aby ruští marxisté nespojovali národnostní otázku s „odváž-

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 422.

** Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 281—282, něm. vyd. str. 242.

nými a rozhodnými činy“? Je možné, aby spoléhali na dílčí reformy, na „množství jednotlivých zákonů“, jako na prostředek k vydobytí „svobody národů“? A jestliže tak nemohou a nesmějí postupovat, nevyplývá z toho, že metody boje a perspektivy Rakušanů a Rusů jsou naprosto odlišné? Jak je možné za tohoto stavu věcí spokojovat se jednostrannou a polovičatou kulturně-národnostní autonomií Rakušanů? Buď, anebo: buď ti, kdož jsou pro převzetí rakouského programu, nepočítají se „smělými a rozhodnými činy“ v Rusku, nebo s nimi počítají, a pak „nevědí, co činí“.

Konečně, úkoly stojící na pořadu dne jsou naprosto jiné v Rusku a naprosto jiné v Rakousku, a tím jsou diktovány také různé metody řešení národnostní otázky. Rakousko žije v podmínkách parlamentarismu, za nynějších poměrů je tam vývoj bez parlamentu nemožný. Avšak rakouský parlamentní život a rakouské zákonodárství jsou často úplně ochromovány prudkými srážkami mezi národními stranami. Tím se také vysvětluje chronická politická krise, kterou Rakousko odedávna trpí. Vzhledem k tomu je tam národnostní otázka osou politického života, otázkou bytí. Není proto divu, že rakouští sociálně demokratičtí politikové se snaží tak nebo onak především vyřešit národnostní konflikty, vyřešit je ovšem na půdě již existujícího parlamentarismu, parlamentním způsobem...

Jinak je tomu v Rusku. V Rusku, za prvé, „bohudíky, není parlament“¹³⁵. Za druhé — a to je hlavní — osou politického života Ruska není otázka národnostní, nýbrž otázka agrární. Proto osudy ruské otázky, a tedy i osudy „osvobození“ národů, jsou v Rusku spjaty s řešením agrární otázky, t. j. s odstraněním přežitků nevolnictví, t. j. s demokratisací země. Tím se také vysvětluje, že v Rusku ná-

rodnostní otázka není otázkou samostatnou a rozhodující, nýbrž součástí všeobecné a důležitější otázky osvobození země z feudálních pout.

„Neplodnost rakouského parlamentu,“ píše Springer, „je způsobena právě tím, že jakákoli reforma vyvolává v nacionálních stranách rozpory, které porušují jejich soudržnost. Proto se vůdcové stran přímo vyhýbají všemu, co zavání nějakými reformami. Pokrok Rakouska je vůbec možný jedině tehdy, budou-li národům zajištěny nezadatelné právní posice, které jim ušetří ustavičné udržování nacionálních bojůvek v parlamentě a umožní jim věnovat pozornost hospodářským a sociálním úkolům“.*

Totéž praví Bauer:

„Národnostní mír je nezbytný především pro stát. Stát nesmí strpět, aby nejpošetilejší jazyková otázka, jakýkoliv spor rozčilených lidí na jazykové hranici, každá nová škola — ochromovaly zákonodárství“.**

To všechno je pochopitelné. Ale stejně pochopitelné je, že v Rusku se národnostní otázka jeví v naprosto jiném světle. O osudech pokroku v Rusku nerozhoduje národnostní otázka, nýbrž otázka agrární; národnostní otázka je otázka podřízená.

Tedy, různá formulace otázky, různé perspektivy a metody boje, různé bezprostřední úkoly. Což potom není jasné, že za takového stavu věcí mohou si brát za příklad Rakousko a zabývat se přejímáním jeho programu jedině školometi, kteří „řeší“ národnostní otázku mimo prostor a čas?

* Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 36, něm. vyd. str. 29.

** Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 401.

Opakuji: vycházet z konkrétních historických podmínek, použít dialektické formulace otázky jako jediné správné — je klíč k řešení národnostní otázky.

IV

KULTURNĚ-NÁRODNOSTNÍ AUTONOMIE

Výše jsme pojednali o formální stránce rakouského národnostního programu, o jeho metodologických základech, které způsobují, že ruští marxisté nemohou prostě následovat příkladu rakouské sociální demokracie a nemohou její program vzít za svůj.

Promluvíme si nyní o programu samém po stránce věcné.

Jaký je tedy národnostní program rakouských sociálních demokratů?

Je možno jej vyjádřit třemi slovy: kulturně-národnostní autonomie.

To znamená, za prvé, že autonomie bude dána nikoli, řekněme, Čechům nebo Polsku, obývaným hlavně Čechy a Poláky, nýbrž vůbec Čechům a Polákům, bez ohledu na území, bez ohledu na to, kde v Rakousku žijí.

Proto se tato autonomie nazývá autonomií *národnostní*, a nikoli územní.

To znamená, za druhé, že Češi, Poláci, Němci atd., roztroušení v různých končinách Rakouska, individuálně jako jednotlivci se organizují v celistvé národy, a jako takové budou ve svazku rakouského státu. Rakousko bude v tomto případě představovat nikoli svaz autonomních zemí,

nýbrž svaz autonomních národů, které se konstituovaly bez zřetele na území.

To znamená, za třetí, že celonárodní orgány, které mají být vytvořeny za tím účelem pro Poláky, Čechy atd., nebudou řídit „politické“ záležitosti, nýbrž jen záležitosti „kulturní“. Specificky politické otázky budou soustředěny v celorakouském parlamentu (říšské radě).

Proto se tato autonomie nazývá také autonomií *kulturní*, kulturně-národnostní.

Uvádíme rovněž text programu, který přijala rakouská sociální demokracie na brněnském sjezdu roku 1899.*

Program se zmiňuje o tom, že „národnostní spory v Rakousku ochromují politický pokrok“, že „definitivní úprava národnostní otázky... je především kulturní nutnost“, že „tato úprava je možná jen v opravdu demokratické společnosti, vybudované na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva“, a pokračuje dále:

*„Udržení a rozvoj národnostních zvláštností*** národů Rakouska jsou možné jen při úplné rovnoprávnosti a při odstranění veškerého útlaku. Proto musí být především odmítnut systém byrokratického stálního centralismu, stejně jako feudální privileje jednotlivých zemí.

* Pro tento program hlasovali také zástupci jihoslovanské sociálně demokratické strany. Viz „Protokol společného sjezdu sociální demokracie v Rakousku, konaného v Brně ve dnech 24. až 29. září 1899“, Vídeň 1899, str. XIV a 104.

** V ruském překladu M. Panina (Bauerova kniha v Paninově překladu) je řečeno místo „národnostních zvláštností“ — „národnostní individuality“. Panin přeložil toto místo nesprávně, v německém textu se nevyskytuje slovo „individualita“, mluví se tam o „nationale Eigenart“, t. j. o *zvláštnostech*, což zdaleka není jedno a totéž.

Za těchto a jen za těchto podmínek může být zřízen národnostní pořádek místo národnostních polyček, a to na těchto základech:

1. Rakousko budiž přeměněno v demokratický národnostní svazkový (spolkový — *pozn. překl.*) stát.

2. Z historických zemí korunních budtež utvořeny ohraničené samosprávné národnostní obvody, jejichž zákonodárství a správu obstarávají národnostní komory, zvolené na základě všeobecného rovného a přímého práva hlasovacího.

3. Všechny samosprávné obvody jedné a léze národnosti tvoří národně jednotný svaz, který své národnostní záležitosti úplně autonomně spravuje.

4. Práva národnostních menšin budtež chráněna zvláštním zákonem, jež vydá říšský parlament.“

Program končí výzvou k solidaritě všech národů Rakouska.*

Není tak těžké postřehnout, že v tomto programu zbyly ještě stopy „teritorialismu“, ale celkem vzato je tento program formulací národnostní autonomie. Springer, první agitátor pro národnostní autonomii, jej nadarmo tak nadšeně nevítá.** Bauer rovněž souhlasí s tímto programem a nazývá jej „theoretickým vítězstvím“*** národnostní autonomie; jen pro větší jasnost navrhuje dát 4. bodu přesnější formulaci, v které by se mluvilo o nutnosti „konstituování národnostních menšin v každém samosprávném území ve veřejnoprávné korporace“ k spravování školských a jiných kulturních záležitostí.†

* Viz „Protokol společného sjezdu strany v Brně“, 1899. (České vyd. protokolu, str. 78; *pozn. překl.*)

** Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 286, něm. vyd. 246—247.

*** Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 549.

† Viz tamtéž, str. 555.

Takový je národnostní program rakouské sociální demokracie.

Podívejme se na jeho vědecké základy.

Podíváme se, jak rakouská sociální demokracie zdůvodňuje kulturně-národnostní autonomii, kterou hlásá.

Všimněme si theoretiků této autonomie, Springera a Bauera.

Východiskem národnostní autonomie je pojem národa jakožto svazku osob bez zřetele k určitému území:

„Národnost nemá,“ podle Springera, „žádný podstatný vztah k území; národy jsou autonomní svazky osob“.*

Bauer rovněž mluví o národu jako o „společenství osob“, které „nemá zajištěno výlučné panství v žádném určitém území“.**

Avšak lidé, tvořící národ, nežijí vždy v kompaktní mase; často se rozptylují ve skupiny a v této podobě pronikají do cizích národních organismů. Děje se tak proto, že kapitalismus je vyháněn do různých krajů a měst za výdělkem. Ale když se tyto skupiny ocítají v cizích národních územích a tvoří tam menšiny, jsou vystaveny příkoří od tamějších národnostních většin, a to v podobě pronásledování jazyka, školství atd. Z toho vyvěrají národnostní konflikty. Z toho vyplývá „nevhodnost“ teritoriální autonomie. Jediným východiskem z této situace je — podle mínění Springera a Bauera — budou-li menšiny určité národnosti, roztroušené v různých místech státu, zorganizovány v jeden společný národní svaz, zahrnující všechny třídy.

* Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 19, něm. vyd. str. 15.

** Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 286.

Jen takový svaz může, podle jejich mínění, obhájit kulturní zájmy národnostních menšin, jen takový svaz může zamezit národnostním nespřáním.

„Z toho vyplývá nutnost,“ praví Springer, „vytvořit správnou organizaci národů, vybavit je právy a odpovědností“* ... „Ano, zákon se dá snadno vydat, jde tu však o to, účinkuje-li opravdu jako zákon“ ... „Chce-li někdo vytvořit zákon pro národy, musí nejdříve vytvořit národy samy“** ... „Bez konstituování národů není možné vytvořit národnostní právo a odstranit národnostní nespřání“.**

Ve stejném smyslu se vyjadřuje i Bauer, když vytyčuje jako „požadavek dělnické třídy“ „konstituování národnostních menšin ve veřejnoprávní korporace na základě osobního principu“ †

Avšak jak mají být organizovány národy? Jak má být stanovena příslušnost jednotlivce k tomu neb onomu národu?

„Příslušnost,“ praví Springer, „je stanovena národnostními matrikami. Každý, kdo je trvale usazen v kraji, je povinen učinit prohlášení o své příslušnosti k některé národnosti“ ††

„Osobní princip,“ praví Bauer, „předpokládá, že obyvatelstvo se rozdělí podle národností... na základě svobodného prohlášení plnoletých státních občanů“, ke kterémuž účelu „mají být založeny národnostní katastry“ †††

* Viz Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 74, něm. vyd. str. 61.

** Viz tamtéž, rus. vyd. str. 88–89, něm. vyd. str. 72.

*** Viz tamtéž, rus. vyd. str. 89, něm. vyd. str. 73.

† Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 552.

†† Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 226, něm. vyd. str. 192.

††† Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 368.

Dále:

„Všichni Němci v národnostně jednotných krajích,“ praví Bauer, „dále všichni Němci v dvojjazyčných krajích, zapsaní do národnostního katastru, tvoří německý národ a volí *národní radu*“.*

Totéž platí o Češích, Polácích a jiných.

„*Národní rada* je,“ podle Springera, „kulturně-národnostním parlamentem národa, jí přísluší stanovit hlavní zásady a povolovat prostředky v oboru národního školství, péče o národní literaturu, o umění a vědu, o zřizování akademií, museí, galerií, divadel“ atd.**

Taková je organizace národa a jeho ústřední instituce.

Rakouská sociální demokracie, která chce vytvářet takové instituce, zahrnující všechny třídy, usiluje podle Bauera mínění o to, aby „učinila národní kulturu... majetkem celého národa a tímto jedině možným způsobem *semkla všechny příslušníky národa v národnostně-kulturní společnosti*“*** (podtrženo námi).

Je možno si pomyslet, že to všechno platí jen pro Rakousko. Bauer je však jiného mínění. Kategoricky tvrdí, že národnostní autonomii je nutno zavést i v jiných státech, které jsou jako Rakousko obývány několika národy.

„Proti národnostní politice majetných tříd,“ míní Bauer, „proti mocenské politice v národnostním státě staví proletariát všech národů svůj požadavek národnostní autonomie“†

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 375.

** Viz R. Springer, uvedený spis, rus. vyd. str. 234, něm. vyd. str. 200.

*** Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 553.

† Viz tamtéž, str. 337.

Potom nenápadně zaměňuje sebeurčení národů národnostní autonomií a pokračuje:

„Tak se národnostní autonomie, sebeurčení národů, nezbytně slává ústavním programem proletariátu všech národů v národnostním státě“.*

Ale Bauer jde ještě dále. Pevně věří, že „národní svazy“, zahrnující všechny třídy, „konstituované“ jím a Springe-rem, budou jakýmsi prototypem budoucí socialistické společnosti. Ví totiž, že „socialistický společenský řád... rozčlení lidstvo v národnostně rozhraničené společnosti“**, že za socialismu dojde k „seskupení lidstva v autonomní národnostní společnosti“***, že tedy „socialistická společnost bude nesporně skýtat pestrý obraz národnostních svazků osob a teritoriálních korporací“†, že tudíž „socialistický princip národnosti je vyšší syntesou národnostního principu a národnostní autonomie“††.

To, myslím, stačí...

Tak je zdůvodněna kulturně-národnostní autonomie v dílech Bauerových a Springerových.

Především bije do očí, jak napřосто nepochopitelně a zcela neoprávněně je sebeurčení národů zaměňováno národnostní autonomií. Buď, anebo: buď Bauer nepochopil sebeurčení, anebo je pochopil, ale z jakéhosi důvodu je úmyslně zužuje. Je totiž nesporné, že: a) kulturně-národnostní autonomie předpokládá celistvost národnostního

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 333.

** Viz tamtéž, str. 555.

*** Viz tamtéž, str. 556.

† Viz tamtéž, str. 543.

†† Viz tamtéž, str. 542.

státu, kdežto sebeurčení jde za rámec této celistvosti; b) sebeurčení dává národu všechna práva, kdežto národnostní autonomie jen práva „kulturní“. To za první.

Za druhé, v budoucnosti je zcela možná taková kombinace vnitřních a vnějších okolností, za které se ta neb ona národnost rozhodne vystoupit z národnostního státu, třeba z Rakouska — vždyť přece rusínští sociální demokraté prohlásili na brněnském sjezdu, že jsou odhodláni sjednotit „obě části“ svého národa v jeden celek.* Co si pak máme počít s národnostní autonomií, „*nezbytnou pro proletariát všech národů*“? Jaké je to „řešení“ otázky, které mechanicky vtěsňuje národy do Prokrustova lože státní celistvosti?

Dále: Národnostní autonomie odporuje celému vývoji národů. Razí heslo organisovat národy. Je však možné národy uměle stmelovat, jestliže život, hospodářský vývoj odtrhává od nich celé skupiny a rozptyluje je na různá území? Je nesporné, že v prvních stadiích kapitalismu se národy sjednocují. Je však nesporné i to, že ve vyšších stadiích kapitalismu počíná proces rozptylování národů, proces, kdy se od národů odděluje celá řada skupin, které odcházejí za výdělkem a potom i natrvalo přesídlují od jiných krajů státu; přitom ti, kdož přesídlili, ztrácejí své staré styky, navazují nové na nových místech, osvojují si od pokolení k pokolení nové mravy a záliby a snad i novou řeč... Vzniká otázka: je možné sloučit takové navzájem odloučené skupiny v jednotný národní svaz? Kde jsou kouzelná pouta, kterými by bylo možno sloučit neslučitelné? Je možné „semknout v jeden národ“ na příklad baltické a zakavkazské Němce? Je-li to však všechno ne-

* Viz „Protokol společného sjezdu strany v Brně“, 1899.

myslitelné a nemožné, čím se potom liší národnostní autonomie od utopie starých nacionalistů, kteří se snažili otočit kolo dějin zpět?

Jednota národa se však nerozpadá jen stěhováním. Rozpadá se také zevnitř, zostřováním třídního boje. V prvních stadiích kapitalismu je ještě možno mluvit o „kulturním společenství“ proletariátu a buržoasie. Avšak s vývojem velkopřemyslu a zostřením třídního boje se „společenství“ počíná rozpadávat. Není možné vážně mluvit o „kulturním společenství“ národa, jestliže si zaměstnavatelé a dělníci jednoho a téhož národa přestávají rozumět. O jaký „společný osud“ zde může jít, jestliže buržoasie touží po válce, kdežto proletariát vypovídá „válku válce“? Je možné z takových protikladných prvků zorganizovat jednotný národní svaz, zahrnující všechny třídy? Je možné po tom všem mluvit o „semknutí všech příslušníků národa v národnostně-kulturní společenství“*? Což z toho nevyplývá, že národnostní autonomie odporuje veškerému průběhu třídního boje?

Připusťme však na chvíli, že heslo „organisuj národ“ je možno uskutečnit. Lze je ještě pochopit u buržoasních nacionalistických parlamentníků, kteří se snaží „zorganizovat“ národ, aby dostali větší počet hlasů. Od kdy se však sociální demokraté zabývají „organisováním“ národů, „konstituováním“ národů, „vytvářením“ národů?

Jací jsou to sociální demokraté, kteří v době nesmírného zostření třídního boje organisují národní svazy, zahrnující všechny třídy? Dosud měla rakouská — tak jako každá jiná — sociální demokracie jeden úkol: organisovat proletariát. Tento úkol však zřejmě „zastaral“. Nyní Sprin-

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 553.

ger a Bauer vytyčují „nový“, lákavější úkol: „vytvořit“, „zorganisoovat“ národ.

Ostatně logika zavazuje: kdo se vyslovil pro národnostní autonomii, musí být i pro tento „nový“ úkol; avšak vyslovit se pro tento úkol znamená opustit třídní stanovisko, dát se na cestu nacionalismu.

Kulturně-národnostní autonomie Springerova a Bauero-va je rafinovaná forma nacionalismu.

A není naprosto náhodná, že národnostní program rakouských sociálních demokratů ukládá, aby bylo pečováno o „*udržení a rozvoj* národnostních zvláštností národů“. Představte si jen: „udržet“ takové „národnostní zvláštnosti“ zakavkazských Tatarů, jako sebebičování o svátku „Šachsej-Vachsej“! „Rozvíjet“ takové „národnostní zvláštnosti“ Gruzínců, jako „krevní mstu“!..

Takové ustanovení patří do zapeklitého buržoasně-nacionalistického programu, a jestliže se octlo v programu rakouských sociálních demokratů, tedy jen proto, že národnostní autonomie se s takovými ustanoveními srovnává, že jim neodporuje.

Avšak jestliže se národnostní autonomie nehodí pro dnešek, pak tím méně se hodí pro budoucí, socialistickou společnost.

Celý vývoj novodobého lidstva vyvrací Bauerovo pro- roctví o „rozčlenění lidstva na národnostně rozhraničené společnosti“.* Pře- hrady mezi národy nesílí, nýbrž hrou- tí se a padají. Marx již ve čtyřicátých letech pravil, že „nacio- nální rozdíly a protiklady mezi národy již nyní stále více mizejí...“, že „za panství proletariátu budou mizet ještě rychleji“¹³⁶ Další vývoj lidstva s gigantickým růstem ka-

* Viz počátek této kapitoly.

pitalistické výroby, s promícháváním národností a sjednocováním lidí na stále rozsáhlejších územích plně potvrzuje Marxovu myšlenku.

Bauerova snaha vylicít socialistickou společnost jako „pestrý obraz národnostních svazků osob a teritoriálních korporací“ je nesmělým pokusem nahradit Marxovu koncepci socialismu zreformovanou koncepcí Bakuninovou. Dějiny socialismu ukazují, že všechny takové pokusy chovají v sobě prvky nevyhnutelného bankrotu.

A to již ani nemluvíme o jakési „socialistické zásadě národnosti“ vychvalované Bauerem, která podle našeho mínění zaměňuje socialistický princip *třídního boje* buržoasním „*principem národnosti*“. Jestliže národnostní autonomie vychází z takové pochybné zásady, je nutno říci, že může dělnickému hnutí jen uškodit.

Pravda, tento nacionalismus není tak průhledný, neboť je obratně zastřen socialistickými frázemi, je však tím škodlivější pro proletariát. S nepokrytým nacionalismem je možno se vždy vypořádat: není tak těžké jej rozpoznat. Mnohem těžší je bojovat proti nacionalismu zastřenému a ve svém zahalení nerozeznatelnému. Tento nacionalismus, chráněný krunýřem socialismu, je méně zranitelný a má tužší život. Je-li rozšířen mezi dělnictvem, otravuje atmosféru, šíří škodlivé myšlenky vzájemné nedůvěry a vzájemné izolace dělnictva různých národností.

Tím však není řečeno vše o škodlivosti národnostní autonomie. Tato autonomie připravuje půdu nejen pro vzájemnou izolaci národů, nýbrž i pro tříštění jednotného dělnického hnutí. Myšlenka národnostní autonomie vytváří psychologické předpoklady pro rozštěpení jednotné dělnické strany na jednotlivé strany, vybudované podle národností. Je-li roztržena strana, jsou pak tříštěny i od-

bory a nastává úplná vzájemná izolace. Tak je jednotné třídní hnutí tříštěno na jednotlivé národní pramenky.

Rakousko, kolébka „národnostní autonomie“, skýtá nej-
smutnější příklady tohoto zjevu. Kdysi jednotná rakouská
sociálně demokratická strana ze začala štěpit na jednotli-
vé strany již roku 1897 (na wimberském sjezdu¹³⁷). Po
brněnském sjezdu (1899), který se vyslovil pro národnost-
ní autonomii, pokračovalo tříštění ještě usilovněji. Koneč-
ně došlo k tomu, že místo jednotné mezinárodní strany
existuje teď šest národních stran, mezi nimiž česká sociál-
ně demokratická strana nechce mít dokonce vůbec nic
společného s německou.

Se stranami jsou však spjaty odbory. V Rakousku při-
padá hlavní práce jak ve stranách, tak i v odborech týmž
sociálně demokratickým dělníkům. Proto bylo možno se
obávat, že separatismus ve straně povede k separatismu
v odborech, že se odbory rovněž rozštěpí. A k tomu také
došlo: odbory se rovněž rozdělily podle národností. Nyní
často jdou věci tak daleko, že čeští dělníci lámou stávkou
německých dělníků nebo postupují při obecních volbách
ruku v ruce s českými měšťáky proti německým děl-
níkům.

Z toho je patrné, že kulturně-národnostní autonomie
neřeší národnostní otázku. Nejen to: zaostruje ji a kom-
plikuje, a vytváří tak příznivou půdu pro rozbití jednoty
dělnického hnutí, pro vzájemnou izolaci dělníků podle ná-
rodností, pro vystupňování třenic mezi nimi.

Taková je žatva národnostní autonomie.

V

BUND, JEHO NACIONALISMUS A SEPARATISMUS

Řekli jsme už, že Bauer, který pokládá národnostní autonomii za nezbytnou pro Čechy, Poláky atd., se přesto vyslovuje proti této autonomii pro Židy. Na otázku, zda „má dělnická třída žádat autonomii pro židovský národ“, Bauer odpovídá, že „národnostní autonomie požadavkem židovského dělnictva být nemůže“*. To je podle Bauerova mínění zdůvodněno tím, že „kapitalistická společnost jim (židům — *J. St.*) nedává možnost, aby se vůbec udrželi jako národ“.**

Zkrátka: židovský národ přestává existovat — není tedy pro koho žádat národnostní autonomii. Židé se asimilují.

Tento názor o osudu židů jakožto národa není nový. Vyslovil jej Marx již ve čtyřicátých letech***¹³⁸, maje na mysli hlavně německé židy. Kautský opakoval tuto myšlenku roku 1903†, maje na mysli ruské židy. Nyní tuto myšlenku opakuje Bauer se zřetelem k rakouským židům, avšak s tím rozdílem, že popírá nikoli jsoucnost, nýbrž budoucnost židovského národa.

Nemožnost, aby se židé udrželi jako národ, vysvětluje

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 381/396.

** Viz tamtéž, str. 389.

*** Viz K. Marx: „K židovské otázce“, 1906.

† Viz K. Kautský: „Kišiněvský masakr a židovská otázka“, 1903 („Die Neue Zeit“ 1903, ročník XXI, 2. díl, str. 303 a násl.; pozn. překl.)

Bauer tím, že „židé nemají uzavřené osídlené území“*. Toto vysvětlení, v základě správné, nevystihuje však pravdu celou. Jde především o to, že židé nemají širokou stabilní vrstvu, spjatou s půdou, která by sama sebou stmelovala národ nejen jako jeho páteř, nýbrž i jako „národní“ trh. Z 5–6 milionů ruských židů jsou jen 3–4 % spjata tak či onak se zemědělstvím. Ostatních 96 % je zaměstnáno v obchodu, průmyslu, v městských podnicích a vůbec žije ve městech; přitom jsou rozptýlení po celém Rusku a ani v jedné gubernii netvoří většinu.

Židé roztroušení v jinonárodních oblastech jako národnostní menšiny konají tudíž služby hlavně „cizím“ národům i jako průmyslníci a obchodníci, i jako příslušníci svobodných povolání, přizpůsobující se arcíť „cizím národům“ jazykově a pod. To všecko spolu s rostoucím promícháváním národností, které je vlastní vyspělým formám kapitalismu, vede k asimilaci židů. Odstranění „čáry usídlení“ může tuto asimilaci jen urychlit.

Vzhledem k tomu nabývá otázka národnostní autonomie pro ruské židy poněkud prazvláštního rázu: Je požadována autonomie pro národ, o kterém se tvrdí, že nemá budoucnost, a jehož existenci je nutno teprve dokázat!

Přesto zaujal Bund toto prazvláštní a vratké stanovisko, když přijal na svém VI. sjezdu (1905) „národnostní program“ v duchu národnostní autonomie.

K tomuto kroku přiměly Bund dvě okolnosti.

První okolností je existence Bundu jako organizace židovských sociálně demokratických dělníků, a to výhradně dělníků židovských. Již před rokem 1897 si sociálně demokratické skupiny, které pracovaly mezi židovskými děl-

* Viz O. Bauer, uvedený spis, str. 388.

níky, kladly za cíl vytvoření „speciálně židovské dělnické organizace“*. Roku 1897 tuto organizaci také vytvořily a sjednotily se v Bund. To bylo ještě v době, kdy sociální demokracie Ruska jako celek fakticky neexistovala. Od té doby Bund ustavičně rostl a mohutněl a stále více vynikal na pozadí všedních dnů sociální demokracie Ruska... Tu však nastávají léta kolem roku 1900. Začíná *masové* hnutí dělnictva. Roste polská sociální demokracie a vta-huje židovské dělnictvo do masového boje. Roste sociální demokracie Ruska a přitahuje „bundovské“ dělnictvo. Nacionální rámec Bundu, nemající teritoriální základny, se stává těsným. Bund má na vybranou: buď se rozplynout ve všeobecné mezinárodní vlně, nebo ubránit svou samostatnou existenci jako exteritoriální organizace. Bund volí druhou cestu.

Tak vzniká „theorie“ Bundu jako „jediného představi-tele židovského proletariátu“.

Je však nemožné odůvodnit tuto prapodivnou „teorii“ nějak „prostě“. Je třeba nějakého „zásadního“ podkladu, „zásadního“ odůvodnění. A tímto podkladem se stala prá-vě kulturně-národnostní autonomie. Bund se jí také cho-pil, vypůjčil si ji od rakouské sociální demokracie. Kdyby Rakušané neměli takový program, musel by si jej Bund vymyslet, aby dal své samostatné existenci „princiipiální“ odůvodnění.

Tak se stalo, že po nesmělém pokusu z roku 1901 (IV. sjezd) Bund roku 1905 (VI. sjezd) definitivně přijímá „ná-rodnostní program“.

Druhou okolností je zvláštní postavení židů jako jed-

* Viz „Formy národního hnutí atd.“, rusky, za redakce Kastel-janského, str. 772.

notlivých národnostních menšin uvnitř jinonárodních kompaktních většin v celistvých územích. Řekli jsme již, že toto postavení bere existenci židů jako národa půdu pod nohama, vede je na cestu asimilace. To však je proces objektivní. Subjektivně, v mentalitě židů, vzbuzuje tento proces reakci a vytváří otázku záruk pro práva národnostní menšiny, záruk před asimilací. Bund, hlásaje životaschopnost židovského „národa“, musel se nutně vyslovit pro takové „záruky“. Když se jednou postavil na takové stanovisko, musel nutně přijmout národnostní autonomii. Neboť, mohl-li se vůbec Bund chyliť nějaké autonomie, tedy to mohla být jen autonomie národnostní, t. j. *kulturně-národnostní*; o teritoriálně-politické autonomii židů nemohlo být ani řeči, neboť židé neobývají žádné souvislé území.

Je příznačné, že Bund od prvopočátku zdůrazňoval, že národnostní autonomie je zárukou práv národnostních menšin, že zaručuje „svobodný rozvoj“ národů. Není náhoda ani to, že Goldblatt, zástupce Bundu na II. sjezdu sociální demokracie Ruska, formuloval národnostní autonomii jako „institute, která jim (národům — *J. St.*) *skýtají záruky* úplné svobody kulturního rozvoje“*. Se stejným návrhem přišli do sociálně demokratické frakce poslanců IV. dумы přívrženci bundovských idejí...

Tak dospěl Bund ke kurioznímu stanovisku národnostní autonomie židů.

Rozebrali jsme už národnostní autonomii po stránce všeobecné. Analýsa dokázala, že národnostní autonomie vede k nacionalismu. V dalším se přesvědčíme, že Bund

* Viz protokol II. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska, rusky, str. 176.

dospěl k témuž konci. Bund však pohlíží na národnostní autonomii ještě se zvláštní stránky, jako na *záruku* práv národnostních menšin. Podívejme se na tuto otázku i s této zvláštní stránky. To je tím nutnější, poněvadž otázka národnostních menšin — a to nejen židovských — má pro sociální demokracii velký význam.

Tedy vezměme ty „*institute, které skýtají*“ národům „*záruku* úplné svobody kulturního rozvoje“ (podtrženo námi — *J. St.*).

Jak vypadají tyto „*institute, které skýtají záruku*“ atd.?

Je to především Springerova a Bauerova „národní rada“, něco na způsob sněmu pro kulturní záležitosti.

Mohou však takové instituce zaručit „úplnou svobodu kulturního rozvoje“ národa? Mohou nějaké sněmy pro kulturní záležitosti zajistit národ před nacionalistickými represáliemi?

Bund soudí, že ano.

Ale dějiny svědčí o opak.

V ruském Polsku existoval svého času sněm, sněm politický, a tento sněm se ovšem snažil zaručit svobodu „kulturního rozvoje“ Poláků, ale to se mu nejen nepodařilo, nýbrž naopak, sám podlehl v nerovném boji s celkovými politickými poměry v Rusku.

Ve Finsku dávno existuje sněm, který se také snaží bránit finskou národnost před „útoky“, ale kolik se mu podařilo v tomto směru udělat, to každý vidí.

Jsou ovšem různé sněmy, a demokraticky ustavený finský sněm není tak snadné zdolat jako aristokratický sněm polský. Avšak *rozhodující* není přesto sám sněm, nýbrž celkový poměr v Rusku; kdyby byly nyní v Rusku takové surové asiatské společensko-politické poměry jako

v minulosti, v době zrušení polského sněmu, dařilo by se finskému sněmu mnohem hůře. Kromě toho politika „útoků“ proti Finsku sílí a nelze říci, že by byla neúspěšná . . .

Vypadá-li to takhle se starými institucemi, které se tvořily historickým vývojem, s politickými sněmy, tím méně mohou zaručit svobodný rozvoj národů sněmy mladé, instituce mladé, a nadto ještě tak slabé jako „kulturní“ sněmy.

Podstata věci zřejmě netkví v „institucích“, nýbrž v celkových poměrech v zemi. Není-li v zemi demokracie, neexistují ani záruky „úplné svobody kulturního rozvoje“ národů. Lze s jistotou říci, že čím je země demokratičtější, tím méně je „útoků“ na „svobodu národů“, a tím více je záruk před „útoky“.

Rusko je země zpola asiatská, a proto politika „útoků“ nabývá tam často velmi brutálních forem, forem pogromů; není třeba ani říkat, že „záruky“ jsou v Rusku nejmenší.

Německo je již Evropa s větší či menší politickou svobodou; není divu, že politika „útoků“ tam nikdy nenabývá formy pogromů.

Ve Francii je ovšem ještě více „záruk“, ježto Francie je demokratičtější než Německo.

Nemluvíme již o Švýcarsku, kde v důsledku vyspělého, byť i buržoasního demokratismu žijí národy svobodně, ať už jsou to národnostní menšiny nebo většiny.

Tedy Bund je na scestí, tvrdí-li, že „instituce“ samy o sobě mohou zaručit plný kulturní rozvoj národů.

Někdo může namítnout, že Bund sám pokládá demokracii v Rusku za *předpoklad* „vytvoření institucí“ a záruk svobody. To však není pravda. Ze „Zprávy o VIII.

konferenci Bundu¹³⁹ je patrné, že Bund chce vydobýt utvoření „institucí“ *na podkladě* nynějších poměrů v Rusku — „reformováním“ *židovské obce*.

„Obec,“ pravil na této konferenci jeden z předáků Bundu, „se může stát jádrem budoucí kulturně-národnostní autonomie. Kulturně-národnostní autonomie je forma, kdy národ sám spravuje své záležitosti, je to forma ukojení národních potřeb. Forma obce má též obsah. Jsou to články jednoho řetězu, etapy jedné evoluce.“*

Vycházejíc z tohoto názoru, konference usnesla, že je nutno bojovat „za *reformování* židovské obce a za její přeměnu *zákonodárnou cestou* ve světskou instituci“ *organisovanou demokraticky*** (podtrženo námi — *J. St.*).

Je jasné, že podmínku a záruku vidí Bund nikoli v demokratisaci Ruska, nýbrž v budoucí „světské instituci“ židů, utvořené „reformováním židovské obce“, řekněme, cestou „zákonodárnou“, prostřednictvím dумы.

Ale viděli jsme již, že „instituce“ samy o sobě, bez demokratických poměrů v celém státu, „zárukami“ být nemohou.

Nu, a jak to tedy bude za budoucího demokratického řádu? Nebude třeba i za demokratického řádu speciálních „kulturních institucí, které skýtají záruku“ atd.? Jak tomu je na příklad v demokratickém Švýcarsku? Jsou tam zvláštní kulturní instituce na způsob Springerovy „národní rady“? *Nikoli*. Netrpí tím však kulturní zájmy na příklad Italů, kteří tam tvoří menšinu? Zdá se, že ne. A to je také pochopitelné: demokracie ve Švýcarsku činí

* Viz „Zprávu o VIII. konferenci Bundu“, 1911, str. 62.

** Viz tamtéž, str. 83—84.

zbytečnými jakékoli zvláštní kulturní „institute“, které prý „skýtají záruky“ atd.

Tedy bezmocné v přítomnosti, zbytečné v budoucnosti — takové jsou *institute* kulturně-národnostní autonomie, taková je národnostní autonomie.

Tato autonomie je však ještě škodlivější, je-li vnucována „národu“, jehož existence a budoucnost je pochybná. V takových případech musí pak přívrženci národnostní autonomie chránit a konservovat všechny zvláštnosti „národa“, nejen ty, které jsou užitečné, nýbrž i ty, které jsou škodlivé, jen aby „zachránili národ“ před asimilací, jen aby jej „udrželi“.

Na tuto nebezpečnou cestu se musel Bund neodvratně dostat. A Bund se na ni skutečně dostal. Máme na mysli známá usnesení posledních konferencí Bundu o „svěcení soboty“, o „žargonu“ a pod.

Sociální demokracie se domáhá práv mateřského jazyka *pro všechny národy*, ale Bund se tím nespokojuje — žádá, aby „zvlášť důrazně“ byla obhajována „práva židovské řeči“ (podtrženo námi — *J. St.*)*, při čemž sám Bund při volbách do IV. dумы dává „přednost tomu z nich (t. j. tomu z volitelů), kdo se zaváže obhajovat práva židovské řeči“.**

Nikoli *všeobecné* právo mateřského jazyka, nýbrž *zvláštní* právo židovské řeči, žargonu! Nechť dělníci jednotlivých národností bojují *především* za svůj jazyk: Židé za židovský, Gruzínci za gruzínský atd. Boj za všeobecné právo všech národů je věc podřadná. Není potřebí, abyste uznávali právo všech utiskovaných národností na používání mateřské řeči; stačí, jestliže jste přiznali právo

* Viz „Zprávu o VIII. konferenci Bundu“, 1911, str. 85.

** Viz „Zprávu o IX. konferenci Bundu“, 1912, str. 42.

žargonu, a pak vězte: Bund bude hlasovat pro vás, Bund vám „dá přednost“.

Čím se však potom liší Bund od buržoasních nacionalistů?

Sociální demokracie se domáhá závazného stanovení jednoho dne odpočinku v týdnu. Bund se tím však nespokojuje a žádá, aby „zákonodárnou cestou“ bylo „zajištěno židovskému proletariátu právo světit sobotu a zároveň zrušeno povinné svěcení i druhého dne“.*

Je třeba se domnívat, že Bund učiní „další krok“ a bude se dožadovat práva na svěcení všech starožidovských svátků. A jestliže se k neštěstí Bundu židovští dělníci zhostili předsudků a nechtějí je světit, bude jim Bund svou agitací za „právo na sobotu“ připomínat sobotu, kultivovat v nich, abych tak řekl, „duch sobotní“ . . .

Je proto možno plně pochopit „plamenné projevy“ řečníků na VIII. konferenci Bundu, kteří požadovali otevření „židovských nemocnic“ a přitom tento požadavek odůvodňovali tím, že „nemocnému bude lépe mezi svými“, že „židovskému dělníku nebude dobře mezi polskými dělníky, ale bude mu dobře mezi židovskými kramáři“.**

Zachovat vše židovské, konservovat *všecky* národní zvláštnosti židů, včetně zvláštností výslovně škodlivých pro proletariát, postavit hráz mezi židy a vším nežidovským, dokonce zřídit zvláštní nemocnice — tak hluboko klesl Bund!

Soudruh Plechanov měl tisíckrát pravdu, když pravil, že Bund „přízpůsobuje socialismus nacionalismu“. Ovšem, Vl. Kossovskij a jemu podobní bundovci mohou spílat

* Viz „Zprávu o VIII. konferenci Bundu“, str. 83.

** Viz tamtéž, str. 68.

Plechanovovi „demagogů“*¹⁴⁰ — papír snese všechno — ale ti, kdož znají činnost Bundu, snadno pochopí, že tito udatní lidé se prostě bojí říci pravdu o sobě a kryjí se silnými slovy o „demagogii“ . . .

Jestliže však Bund trval na takovémto stanovisku v národnostní otázce, pak se musel samozřejmě i v organizační otázce dostat na cestu izolace židovských dělníků, na cestu národnostních kurií v sociální demokracii. Taková je už logika národnostní autonomie!

A opravdu, od theorie „jediného představitele“ přechází Bund k theorii „národnostního rozdělování“ dělnictva. Bund požaduje od sociální demokracie Ruska, aby „provedla ve své organizační struktuře rozdělení podle národností“.** Od „rozdělení“ činí Bund „další krok“ k theorii „izolace“. Nadarmo se na VIII. konferenci Bundu neozývaly hlasy, že „v izolaci tkví existence národa“.***

Organizační federalismus chová v sobě prvky rozkladu a separatismu. Bund spěje k separatismu.

Vlastně už tam dospěl. Sama jeho existence, jakožto exteritoriální organizace, vhání jej na cestu separatismu. Bund nemá určité souvislé území, má svůj revír na „cizích“ územích, kdežto polská, lotyšská a ruská sociální demokracie, které s ním přicházejí do styku, jsou internacionálně-teritoriální kolektivy. Důsledek toho je, že jakékoliv rozšíření těchto kolektivů znamená pro Bund „újmu“, omezení pole jeho činnosti. Buď — anebo: buď musí být celá sociální demokracie Ruska přebudována na zásadách národnostního federalismu — a pak

* Viz „Naša Zarja“, 1912, čís. 9—10, str. 120.

** Viz „Oznámení o VII. sjezdu Bundu“,¹⁴¹ str. 7.

*** Viz „Zprávu o VIII. konferenci Bundu“, str. 72.

Bund nabude možnosti „vyhradit“ si židovský proletariát, nebo zůstane v platnosti teritoriálně-internacionalistická zásada těchto kolektivů — a pak musí být Bund přebudován na zásadách internacionalismu, jak je tomu v polské a lotyšské sociální demokracii.

Tím se také vysvětluje, že Bund od prvopočátku požaduje „přetvoření sociální demokracie Ruska na federativních zásadách“*.

Když byl roku 1906 Bund nucen ustoupit před sjednocovací vlnou mezi členstvem, zvolil střední cestu a vstoupil do sociální demokracie Ruska. Ale jak tam vstoupil? Zatím co polská a lotyšská sociální demokracie do ní vstoupily za účelem pokojné spolupráce, Bund do ní vstoupil, aby tam vedl vojnu za federaci. Předák bundovců Medem tehdy také prohlásil:

„Vstupujeme do ní nikoli pro idylu, ale pro boj. Idylu není a doufat, že nastane v blízké budoucnosti, mohou jen Manilovové.** Bund musí vstoupit do strany ozbrojen až po zuby.“***

Bylo by mylné spatřovat v tom zlou vůli Medemovu. Nejde o zlou vůli, nýbrž o zvláštní postavení Bundu, které nutně vede k tomu, že Bund musí proto bojovat proti sociální demokracii Ruska, vybudované na zásadách internacionalismu. V tomto boji Bund přirozeně porušoval zájmy jednoty. Nakonec věci dospěly tak daleko, že se Bund formálně rozešel se sociální demokracií Ruska, porušil

* Viz „K otázce národnostní autonomie a přetvoření sociální demokracie Ruska na federativních zásadách“, rusky, 1902, vydáno Bundem.

** Typ snílka z Gogolových „Mrtvých duší“. (Pozn. překl.)

*** Viz „Naše Slovo“, 1906, čís. 3, str. 24, Vilno.

organisační řád a při volbách do IV. dумы se sdružil s polskými nacionalisty proti polským sociálním demokratům.

Bund zřejmě shledal, že rozchod nejlépe zajišťuje jeho samostatnou činnost.

Tak „zásada“ organisačního „rozdělení“ přivedla k separatismu, k úplnému rozchodu.

V polemice o federalismu proti staré „Jiskře“¹⁴² Bund kdysi napsal:

„Jiskra‘ nás chce přesvědčit, že federativní poměr mezi Bundem a sociálními demokraciemi Ruska musí zeslabit vzájemné spojení mezi nimi. Nemůžeme vyvrátit toto tvrzení odvoláváním se na praxi v Rusku z té prosté příčiny, že sociální demokracie Ruska neexistuje jako federativní svazek. Můžeme se však odvolat na neobyčejně poučnou zkušenost sociální demokracie v Rakousku, která nabyla federativního rázu na základě usnesení sjezdu strany z roku 1897.“*

To bylo napsáno roku 1902.

Nyní však píšeme rok 1913. Nyní máme i ruskou „praxi“ i „zkušenost sociální demokracie Rakouska“.

O čem svědčí tyto zkušenosti?

Začněme „neobyčejně poučnou zkušeností sociální demokracie Rakouska“. Až do roku 1896 existuje ještě v Rakousku jednotná sociálně demokratická strana. V tomto roce po prvé požadují Češi na londýnském mezinárodním kongresu zvláštní zastoupení a dostávají je. Roku 1897 je na vídeňském sjezdu strany (wimberském)¹³⁷ jednotná strana formálně zrušena a místo ní je zřízen federativní svaz šesti národních „sociálně demokratických

* Viz „K otázce národnostní autonomie“ atd., 1902, str. 17. Vydáno Bundem.

skupin“. Později se tyto „skupiny“ přeměňují v samostatné strany. Strany ponenáhu přerušují vzájemné styky. Pak se štěpí i parlamentní frakce — tvoří se nacionální „kluby“. A pak přicházejí na řadu odbory, které se rovněž štěpí podle národností. Dochází dokonce i na družstva, k jejichž tříštění vyzývají dělnictvo čeští separatisté.* Nemluvíme již o tom, že separatistická agitace oslabuje v dělnictvu cit solidarity a žene je často na cestu stávkokazectví.

Tedy „neobyčejně poučná zkušenost sociální demokracie Rakouska“ svědčí *proti* Bundu, pro starou „Jiskru“. Federalismus v rakouské straně vedl až k nejhoršímu separatismu, k rozbití jednoty dělnického hnutí.

Viděli jsme už, že „praxe v Rusku“ svědčí o tomtéž. Jak čeští separatisté, i bundovští separatisté se odtrhli od společné sociální demokracie Ruska. Pokud jde o odbory, byly bundovské odbory od prvopočátku budovány podle národnostní zásady, t. j. byly odloučeny od dělnictva jiných národností.

Úplná izolace, úplný rozchod — takové jsou výsledky „ruské praxe“ federalismu.

Není divu, že takový stav způsobuje u dělníků pokles vědomí solidarity a demoralisaci, a přitom tato demoralisace proniká i do Bundu. Máme na mysli ustavičně se množící srážky mezi židovskými a polskými dělníky, způsobené nezaměstnaností. O tom se ozývaly na IX. konferenci Bundu tyto hlasy:

„... Pokládáme polské dělníky, kteří nás vytlačují z práce, za pogromisty, žluťáky, nepodporujeme jejich stávky a maříme je.

* Viz citát z Vaňkovy brožury¹⁴² v „Dokumentech separatismu“, str. 28 a násl.

Za druhé, odpovídáme na vytlačování vytlačováním: v odpověď na to, že židovští dělníci nejsou připouštěni do továren, nepřipouštíme polské dělníky do řemeslných dílen . . . *Nevezmeme-li tuto věc do svých rukou, půjdou dělníci za jinými.*“* (Podtrženo námi — J. St.)

Tak se mluví o solidaritě na bundovské konferenci.

V „rozdělení“ a „isolování“ už není kam dále jít. Bund dospěl k logickému konci: rozděluje dělníky různých národností a vhání je do rvaček a stávkokazectví. Prý nelze jinak: „nevezmeme-li tuto věc do svých rukou, *půjdou dělníci za jinými*“ . . .

Desorganisace dělnického hnutí, demoralisace v řadách sociální demokracie — takové jsou konce bundovského federalismu.

Tak se myšlenka kulturně-národnostní autonomie i atmosféra, kterou vytváří, ukázala v Rusku ještě škodlivější než v Rakousku.

VI

KAVKAZ, KONFERENCE LIKVIDÁTORŮ

Mluvili jsme už o kolísání jedné části kavkazských sociálních demokratů, kteří neodolali nacionalistické „psychose“. Kolísání se projevilo v tom, že tito sociální demokraté vstoupili — ať je to jakkoli podivné — v šlépěje Bundu, a vyslovili se pro kulturně-národnostní autonomii.

Oblastní autonomie pro celý Kavkaz a kulturně-národnostní autonomie pro národy žijící na Kavkaze — tak

* Viz „Zprávu o IX. konferenci Bundu“, str. 19

formulují svůj požadavek tito sociální demokraté, kteří, mimochodem řečeno, se hlásí k ruským likvidátorům.

Poslechněte si jejich uznaného předáka, nikoli neznámého *N.*

„Je všeobecně známo, že se Kavkaz pronikavě odlišuje od centrálních gubernií jak rasovým složením svého obyvatelstva, tak i územím a zemědělskou kulturou. Hospodářské využití a materiální zvelebování tohoto kraje vyžaduje místních pracovníků, znalých místních zvláštností, kteří si zvykli na místní klima a kulturu. Je nutno, aby všechny zákony, jejichž účelem je hospodářské využití zdejšího území, byly vydávány na místě a prováděny zdejšími silami. Do pravomoci centrálního orgánu kavkazské samosprávy bude tudíž patřit vydávání zákonů o místních otázkách... Funkce kavkazské ústřední instituce tedy záleží ve vydávání takových zákonů, jejichž cílem je hospodářské využití zdejšího území, materiální rozkvět kraje.“*

To znamená oblastní autonomii Kavkazu.

Nevšímáme-li si argumentace *N.*, která je poněkud zmatená a nelogická, je nutno uznat, že jeho závěr je správný. Oblastní autonomie Kavkazu, která má být uplatněna v rámci celostátní ústavy — což ani *N.* nepopírá — je vskutku nezbytná vzhledem k zvláštnímu složení obyvatelstva a zvláštním životním podmínkám na Kavkaze. To uznala i sociální demokracie Ruska, když se na II. sjezdu vyslovila pro „oblastní samosprávu pro ta okrajová území, která se svými životními podmínkami a složením obyvatelstva odlišuje od ryze ruských oblastí“.

Když Martov předložil tento bod k projednání II. sjezdu, odůvodnil jej tím, že „obrovská rozloha Ruska a zkušenosti naší centralisované správy jsou nám podnětem,

* Viz gruzínský list „Čveni Cchovreba“ (Náš život)¹⁴⁴, 1912, čís. 12.

abychom pokládali za nezbytnou a účelnou oblastní samosprávu pro takové veliké jednotky, jako je Finsko, Polsko, Litva a Kavkaz“.

Z toho však vyplývá, že oblastní *samosprávou* třeba rozumět oblastní *autonomii*.

Avšak N. jde dále. Podle jeho mínění se oblastní autonomie Kavkazu dotýká „jen jedné stránky otázky“.

„Dosud jsme mluvili jen o materiálním zvelebení zdejšího života. Hospodářskému rozvoji kraje však napomáhá nejen hospodářská činnost, nýbrž i činnost intelektuální, kulturní“ ... „Kulturně silný národ je silný i ve sféře hospodářské“ ... „Ale kulturní rozvoj národů je možný jen na podkladě mateřského jazyka“ ... „Proto všechny otázky, které souvisí s mateřským jazykem, jsou otázkami kulturně-národnostními. Jsou to otázky osvěty, soudnictví, církve, literatury, umění, vědy, divadla atd. Jestliže materiální rozvoj kraje sjednocuje národy, národnostně-kulturní záležitosti je rozlučují, neboť uvádějí každý z nich na zvláštní pole působnosti. Činnost prvního druhu je spjata s určitým územím“ ... „Jinak je tomu s kulturně-národnostními záležitostmi. Jsou spjaty ne s určitým územím, nýbrž s existencí určitého národa. Osudy gruzínské řeči zajímají Gruzínce stejně, ať žije kdekoli. Bylo by velkým ignorantstvím říci, že se gruzínská kultura týká jen Gruzínců usídlých v Gruzínsku. Všimněme si na příklad arménské církve. Správy jejích záležitostí se účastní Armeni v různých místech a státech. Zde území nehraje žádnou úlohu. Nebo na příklad na založení gruzínskému musea má zájem jak tifliský Gruzínek, tak i Gruzínek bakinský, kutajský, petrohradský a kterýkoli jiný. Správa a řízení všech kulturně-národnostních záležitostí musí být tedy přenechány národům, kterých se týkají. Prohlašujeme požadavek kulturně-národnostní autonomie pro kavkazské národnosti.“*

Zkrátka: ježto kultura není území a území není kultura, je třeba kulturně-národnostní autonomie. To je všechno, co může říci N. ve prospěch této autonomie.

* Viz list „Čveni Cchovreba“, 1912, čís. 12.

Nebudeme se zde ještě jednou vracet k národnostně-kulturní autonomii po stránce všeobecné: mluvili jsme již o její záporné stránce. Chtěli bychom jen poznamenat, že kulturně-národnostní autonomie, všeobecně nevhodná, je ještě nesmyslnější a pošetilejší se zřetelem k poměrům na Kavkaze.

A to z těchto důvodů:

Kulturně-národnostní autonomie předpokládá více méně vyspělé národy, národy s vyspělou kulturou a literaturou. Jinak tato autonomie pozbývá jakéhokoliv smyslu a stává se nesmyslem. Na Kavkaze je však celá řada národností s primitivní kulturou, s vlastním jazykem, avšak bez vlastní národní literatury, nadto národností v přechodném stavu, které se zčásti asimilují, zčásti vyvíjejí dále. Jak zde použít kulturně-národnostní autonomie? Co si máme počít s takovými národnostmi? Jak je máme „organisovat“ do zvláštních kulturně-národnostních svazů, jak to nesporně předpokládá kulturně-národnostní autonomie?

Co si máme počít s Mingrelci, Abcházi, Adžary, Svany, Lezginy a j., kteří mluví různými jazyky, ale nemají svou literaturu? K jakým národům je máme zařadit? Je možné je „organisovat“ do národnostních svazů? Na základě jakých „kulturních záležitostí“ je máme „organisovat“?

Co si máme počít s Osetinci, z nichž zakavkazští Osetinci jsou postupně asimilováni Gruzínci (ale tento proces naprosto ještě neskončil), kdežto severokavkazští Osetinci zčásti se asimilují s Rusy a zčásti se vyvíjejí dále, vytvářejíce vlastní literaturu? Jak je „organisovat“ do jednoho národnostního svazu?

Do jakého národnostního svazu máme zařadit Adžary, kteří mluví gruzínsky, žijí však tureckou kulturou a hlásí

se k islamu? Nemáme je snad „organisovat“ odděleně od Gruzínců *na podkladě náboženských záležitostí* a společně s Gruzínci *na podkladě ostatních kulturních záležitostí*? A co s Kobuleťci? Co s Inguši? Co s Ingilojci?

Jaká je to autonomie, která vylučuje celou řadu národností?

Nikoli, to není řešení národnostní otázky, to je výplod plané fantasie.

Připusťme však nemožné a představme si, že kulturně-národnostní autonomie našeho *N.* se stala skutkem. K čemu to povede, k jakým výsledkům? Všimněte si na příklad zakavkazských Tatarů, mezi nimiž je nepatrné procento gramotných Tatarů, jejichž školy jsou vedeny všemocnými mullahy, kteří mají kulturu, prodchnutou náboženským duchem... Není tak těžké pochopit, že „zorganisovat“ je do kulturně-národnostního svazu znamená postavit jim do čela mullahy, a to znamená vydat je na pospas reakčním mullahům, to znamená vytvořit novou baštu duchovního zotročení tatarských mas jejich úhlavním nepřítelem.

Avšak od kdy sociální demokraté ženou vodu na mlýn reakcionářům?

Cožpak kavkazští likvidátoři už nemohli „vyhlásit“ nic lepšího než izolaci zakavkazských Tatarů a jejich zařazení do kulturně-národnostního svazu, který by uvrhl masy do poroby zarytých reakcionářů? . .

Nikoli, to není řešení národnostní otázky.

Národnostní otázka na Kavkaze může být rozřešena jen tím, že *národy a národnosti, které se opozdily ve vývoji, budou uvedeny na společnou dráhu vyšší kultury.* Jen takové řešení může být progresivní a pro sociální demokracii přijatelné. Oblastní autonomie Kavkazu je právě

proto přijatelná, poněvadž vtahuje opozdivší se národy do všeobecného kulturního vývoje, pomáhá jim, aby se zhostily skořápky uzavřenosti příznačné pro malé národnosti, pobízí je vpřed a usnadňuje jim přístup k statkům vyšší kultury. Naproti tomu kulturně-národnostní autonomie působí přímo opačně, neboť uzavírá národy do starých skořápek, udržuje je na nižších vývojových stupních kultury, brání jim, aby se povznesly na vyšší stupně kultury.

Tím národnostní autonomie paralyzuje kladné stránky oblastní autonomie a obrací je vníveč.

Právě proto se nehodí ani onen smíšený typ autonomie, spočívající v kombinaci kulturně-národnostní a oblastní autonomie, jak to navrhuje *N.* Tato nepřirozená kombinace nic nezlepšuje, nýbrž situaci zhoršuje, neboť nejenže brzdí vývoj opozdivších se národů, nýbrž činí i oblastní autonomii polem konfliktů mezi národy, zorganizovanými v národnostních svazech.

Tak by se kulturně-národnostní autonomie, jež je všeobecně nevhodná, stala na Kavkaze nesmyslným reakčním počinem.

Tak vypadá kulturně-národnostní autonomie *N.* a jeho kavkazských stoupenců.

Budoucnost ukáže, zda kavkazští likvidátoři učiní „krok vpřed“ a půjdou za Bundem i v organizační otázce. Dosud v dějinách sociální demokracie federalismus v organizaci předcházeli vždy národnostní autonomii v programu. Rakouští sociální demokraté již od roku 1897 skutečněvali organizační federalismus a teprve za dvě léta (1899) se vyslovili pro národnostní autonomii. Bundovci začali mluvit zřetelně o národnostní autonomii po prvé roku 1901, zatím co organizační federalismus praktikovali již od roku 1897.

Kavkazští likvidátoři vzali věc za opačný konec, začali národnostní autonomií. Půjdou-li dále v šlépějích Bundu, budou nuceni nejprve rozmetat celou nynější organizační stavbu, vybudovanou již koncem devadesátých let na zásadách internacionalismu.

Ale stejně tak, jak bylo snadné se vyslovit pro národnostní autonomii, které tehdy dělníci ještě nerozuměli, tak obtížné bude rozmetat po léta budovanou stavbu, výsledek usilovné péče a úporné práce dělnictva všech národností Kavkazu. Stačí, aby se někdo odvážil začít s prováděním tohoto herostratovského úmyslu, a dělníkům se otevrou oči, dělníci pochopí nacionalistickou podstatu kulturně-národnostní autonomie.

*

Jestliže na Kavkaze řeší národnostní otázku obvyklým způsobem, ústní a časopiseckou diskusí, vymyslela celoruská konference likvidátorů způsob naprosto neobvyklý. Způsob snadný a prostý. Poslyšte:

„Po vyslechnutí zprávy kavkazské delegace . . . že je třeba vytyčit požadavek kulturně-národnostní autonomie, konstatuje konference, aniž se vyslovuje o tomto požadavku meritorně, že takový výklad ustanovení programu strany, uznávajícího právo každé národnosti na sebeurčení, se nepříčí přesnému smyslu tohoto programu.“

Tedy především „nevyslovovat se meritorně“ o této otázce, a pak — „konstatovat“. Vskutku originální metoda . . .

Co „konstatuje“ tato originální konference?

Konstatuje, že „požadavek“ kulturně-národnostní autonomie „se nepříčí přesnému smyslu“ programu, uznávajícího právo národů na sebeurčení.

Rozebereme toto tvrzení.

V bodu o sebeurčení se mluví o právech národů. Podle tohoto bodu mají národy právo nejen na autonomii, nýbrž i na oddělení. Jde o *politické* sebeurčení. Koho chtěli oklamat likvidátoři, když se pokusili křivě a nesprávně vyložit toto právo politického sebeurčení národů, odedávna stanovené v celé mezinárodní sociální demokracii?

Nebo se snad likvidátoři začnou vykrucovat a obhajovat sofismatem: kulturně-národnostní autonomie se přece „nepřičí“ právům národů? To znamená, kdyby všechny národy určitého státu vyslovily souhlas s tím, že se zařídí podle zásad kulturně-národnostní autonomie, pak tyto národy, určitý souhrn národů, mají na to plné právo a nikdo jim nemůže *násilím vnutit* jinou formu politického života. Jak je to nové a moudré! Snad by bylo třeba jen dodat, že celkem vzato mají národy právo zrušit ve své zemi ústavu, nahradit ji systémem z vůle, vrátit se ke starým poměrům, neboť národy, a jedině národy samy mají právo rozhodovat o svém vlastním osudu. Opakujeme: v tomto smyslu ani kulturně-národnostní autonomie, ani jakákoli nacionální reakčnost „se nepřičí“ *právům národů*.

Nechtěla říci vážená konference právě toto?

Nikoli, nechtěla. Přímou praví, že kulturně-národnostní autonomie „se nepřičí“ nikoli právům národů, ale „*přesnému smyslu*“ *programu*. Jde tu o program, a nikoli o práva národů.

To je také pochopitelné. Kdyby se ke konferenci likvidátorů obrátil nějaký národ, pak by mohla konference přímo konstatovat, že onen národ má právo na kulturně-národnostní autonomii. Ke konferenci se však neobrátil národ, nýbrž „delegace“ kavkazských sociálních demo-

kratů, sice špatných sociálních demokratů, ale přece jen sociálních demokratů. A neptali se na práva národů, nýbrž ptali se na to, zda kulturně-národnostní autonomie neodporuje *zásadám sociální demokracie*, zda „se nepřičí“ „*přesnému smyslu*“ programu sociální demokracie.

Tedy práva národů jsou něco jiného než „*přesný smysl*“ programu sociální demokracie.

Je pak zřejmé, že jsou také požadavky, které, i když se nepřičí právům národů, mohou se přičít „*přesnému smyslu*“ programu.

Uvedeme příklad. V programu sociálních demokratů je bod o svobodě náboženského vyznání. Podle tohoto bodu má kterákoliv skupina osob právo vyznávat jakékoli náboženství: katolicismus, pravoslaví atd. Sociální demokracie bude bojovat proti jakémukoliv náboženskému útisku, proti pronásledování pravoslavných, katolíků i protestantů. Znamená to snad, že katolicismus a protestantismus atd. „se nepřičí přesnému smyslu“ programu? Nikoli, neznamená. Sociální demokracie se bude vždy stavět proti pronásledování katolicismu a protestantismu, bude vždy hájit právo národů vyznávat jakékoli náboženství, ale zároveň, vycházejíc ze správně pochopených zájmů proletariátu, povede agitaci i proti katolicismu, i proti protestantismu, i proti pravoslaví, aby se domohla vítězství socialistického světového názoru.

A sociální demokracie to bude činit proto, že protestantismus, katolicismus, pravoslaví atd. se nesporně „přičí přesnému smyslu“ programu, t. j. správně pochopeným zájmům proletariátu.

Totéž platí o sebeurčení. Národy mají právo se zařídit, jak uznají za dobré, mají právo podržet kteroukoliv svou

národní instituci, ať je škodlivá nebo užitečná — nikdo nesmí (nemá právo!) *násilím* zasahovat do života národů. To však ještě neznamená, že sociální demokracie nebude bojovat, že nebude agitovat proti škodlivým institucím národů, proti neúčelným požadavkům národů. Naopak, sociální demokracie je povinna vést takovou agitaci a ovlivnit vůli národů tak, aby národy volily takovou formu svého života, která nejlépe vyhovuje zájmům proletariátu. Právě proto sociální demokracie, bojujíc za právo národů na sebeurčení, povede zároveň agitaci, dejme tomu, i proti oddělení Tatarů, i proti kulturně-národnostní autonomii kavkazských národů, neboť obě tyto věci, i když se nepřičí *právům* těchto národů, přičí se „*přesnému smyslu*“ programu, t. j. zájmům kavkazského proletariátu.

Je zřejmé, že „práva národů“ jsou naprosto něco jiného než „přesný smysl“ programu. Zatím co „přesný smysl“ programu vyjadřuje zájmy proletariátu, vědecky zformulované v jeho programu, mohou práva národů vyjadřovat zájmy kterékoliv třídy — buržoasie, aristokracie, duchovenstva atd., podle síly a vlivu těchto tříd. V prvním případě jde o *povinnosti* marxisty, v druhém o *práva* národů, skládajících se z různých tříd. Práva národů a zásady sociální demokracie se také mohou nebo nemusí navzájem „přičít“, jako řekněme Cheopsova pyramida se může přičít nebo nepřičít slovní konferenci likvidátorů. Jsou to prostě věci, které se nedají srovnávat.

Z toho však vyplývá, že vážená konference naprosto neodpuštělně spletla dohromady dvě zcela různé věci. Výsledkem není rozřešení národnostní otázky, nýbrž nesmysl, podle kterého se práva národů „nepřičí“ zásadám sociální demokracie — tudíž každý požadavek národů může být slučitelný se zájmy proletariátu, tudíž ani je-

diný požadavek národů, usilujících o sebeurčení, se nebude „přičít přesnému smyslu“ programu!

Neměli slitování s logikou...

Právě na základě tohoto nesmyslu vzniklo dnes proslulé usnesení konference likvidátorů, podle kterého požadavek národnostně-kulturní autonomie „se nepřičí přesnému smyslu“ programu.

Konference likvidátorů se však neprohřešuje jen proti zákonům logiky.

Schvalujíc kulturně-národnostní autonomii, prohřešuje se také proti své povinnosti k sociální demokracii Ruska. Naprosto jasně se prohřešuje proti „přesnému smyslu“ programu, neboť je známo, že II. sjezd, který přijal program, *kategoricky zavrhl* kulturně-národnostní autonomii. O tom bylo na tomto sjezdu řečeno:

„*Goldblatt* (bundovec): ... Považuji za nezbytné vytvořit zvláštní instituce, které by zajišťovaly svobodu kulturního rozvoje národů, a proto navrhuji k 8. článku tento doplněk: „*a vytvoření institucí, které jim skýtají záruku úplné svobody kulturního rozvoje*“ (to je, jak známo, bundovská formulace kulturně-národnostní autonomie. — *J. St.*).

Martynov poukazuje na to, že společné instituce musí být vybudovány tak, aby zajišťovaly i specifické zájmy. Není možné vytvořit jakoukoli *zvláštní* instituci, která by zajišťovala svobodu kulturního rozvoje národa.

Jegorov: V národnostní otázce můžeme přijmout jen negativní návrhy; to znamená, že jsme proti jakémukoli omezování národa. Ale nám jako sociálním demokratům nezáleží na tom, bude-li se ten nebo onen národ rozvíjet jako takový. To je věc živelného procesu.

Kolcov: Delegáti Bundu se vždy cítí dotčeni, když se rozmluva stočí na jejich nacionalismus. Zatím však doplněk, který navrhl delegát Bundu, má ráz čistě nacionalistický. Jsou od nás žádána čistě útočná opatření k podpoře dokonce těch národů, které vy-mírají.

... V důsledku toho „*pozměňovací návrh Goldblattův se zamítá většinou hlasů proti třem*“.

Tedy je jasné, že konference likvidátorů „se přičila přesnému smyslu“ programu. Porušila program.

Nyní se likvidátoři snaží ospravedlnit, odvolávajíce se na stockholmský sjezd, který prý schválil kulturně-národnostní autonomii. Tak na příklad Vl. Kossovskij píše:

„Jak známo, podle dohody, učiněné na stockholmském sjezdů, bylo Bundu vyhrazeno právo podržet svůj národnostní program (až do vyřešení národnostní otázky na celostranickém sjezdu). Tento sjezd uznal, že kulturně-národnostní autonomie naprosto neodporuje programu celé strany.“*

Pokusy likvidátorů jsou však marné. Sjezd ve Stockholmu ani nenapadlo, aby schvaloval program Bundu — prostě přivolil, aby otázka zůstala prozatím otevřena. Statečný Kossovskij neměl dosti zmužilosti, aby řekl plnou pravdu. Ale fakta mluví sama. Zde jsou:

Galin činí pozměňovací návrh: „*Otázka národnostního programu zůstává otevřena vzhledem k tomu, že sjezdem nebyla projednána.*“ (Pro 50 hlasů, proti 32.)

Hlas: Co to znamená otevřena?

Předseda: „*Říkáme-li, že národnostní otázka zůstává otevřena, znamená to, že Bund až do příštího sjezdu může ponechat v platnosti své rozhodnutí v této otázce.*“** (Podtrženo námi. J. St.)

Jak vidíte, sjezd vůbec „neprojednával“ otázku národnostního programu Bundu, prostě ji ponechal „otevřenou“, ponechav Bundu samému právo rozhodnout o osudu svého

* Viz „*Naša Zarja*“, 1912, čís. 9—10, str. 120.

** Viz „*Naše Slovo*“, 1906, čís. 8, str. 53.

programu až do příštího společného sjezdu. Jinými slovy: sjezd ve Stockholmu se vyhnul otázce, aniž se vyslovil o kulturně-národnostní autonomii kladně nebo záporně.

Naproti tomu konference likvidátorů se vyslovuje o věci naprosto jasně, uznává kulturně-národnostní autonomii za přijatelnou a schvaluje ji jménem programu strany.

Rozdíl bije do očí.

Tak konference likvidátorů, přes všemožná chytráctví, se ani o krok nepřiblížila k vyřešení národnostní otázky.

Poklonkovat před Bundem a kavkazskými nacionálními likvidátory — to bylo všechno, čeho byla schopna.

VII

NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V RUSKU

Zbývá nám načrtnout kladné řešení národnostní otázky.

Vycházíme z toho, že otázka může být řešena jen v nerozlučné souvislosti s nynější situací v Rusku.

Rusko prožívá přechodnou dobu, kdy se „normální“, „konstituční“ život ještě nevytvořil, kdy politická krise ještě není rozřešena. Dny bouří a „komplikací“ jsou před námi. Z toho vyvěrá hnutí, hnutí dnešní a budoucí, které si klade za cíl úplnou demokratisaci.

Na národnostní otázku se musíme dívat ve spojitosti s tímto hnutím.

To znamená, že úplná demokratisace země je *základem* a podmínkou řešení národnostní otázky.

Při řešení této otázky je nutno mít na zřeteli nejen vnitřní situaci, nýbrž i situaci zahraniční. Rusko leží mezi Evropou a Asií, mezi Rakouskem a Čínou. Růst de-

mokratismu v Asii je nevyhnutelný. Vzmáhání se imperialismu v Evropě není nahodilý zjev. V Evropě začíná být kapitálu těsno a dere se do cizích zemí, hledaje nové trhy, levné pracovní síly a nová místa pro uplatnění. To však vede k zahraničním komplikacím a k válce. Nikdo nemůže tvrdit, že balkánská válka¹⁴⁵ znamená konec, a nikoli počátek komplikací. Je proto úplně možná taková kombinace vnitřních a vnějších okolností, za které ten či onen národ v Rusku shledá nutným, aby rozvinul a řešil otázku své nezávislosti. A není ovšem na marxistech, aby tomu činili překážky.

Z toho však vyplývá, že se ruští marxisté neobejdou bez práva národů na sebeurčení.

To znamená, že *právo sebeurčení je nezbytným bodem při řešení národnostní otázky.*

Dále. Co si máme počít s národy, které z těch nebo oněch důvodů zůstanou raději ve svazku jednotného celku?

Viděli jsme, že kulturně-národnostní autonomie se nehodí. Za prvé je umělá a neživotná, neboť předpokládá, že jsou v jeden národ uměle seskupováni lidé, které život, skutečný život rozlučuje a rozptyluje do různých končin státu. Za druhé vede k nacionalismu, neboť přivádí ke stanovisku „rozdělování“ lidí podle národnostních kurií, ke stanovisku „organisování“ národů, ke stanovisku „udržování“ a kultivování „národních zvláštností“ — něco, co naprosto nepřísluší sociální demokracii. To není náhoda, že moravští separatisté v říšské radě, když se oddělili od německých sociálně demokratických poslanců, se sdružili s moravskými buržoasnými poslanci v jedno, tak řečené, moravské „kolo“. Není náhoda ani to, že ruští separatisté z Bundu uvízli v nacionalismu a horují pro „sobotu“ a „žargon“. V dumě nejsou ještě poslanci Bun-

du, ale v okruhu působnosti Bundu je klerikálně-reakční židovská obec, v jejíchž „vůdčích orgánech“ Bund prozatím pořádá „smiřovačky“ židovských dělníků s měšťáky.* Taková je už logika kulturně-národnostní autonomie.

To znamená, že *národnostní* autonomie otázku neřeší. Kde je tudíž východisko?

Jediným správným řešením je *oblastní* autonomie, autonomie tak vyhraněných jednotek, jako je Polsko, Litva, Ukrajina, Kavkaz atd.

Přednost oblastní autonomie záleží především v tom, že tu máme co činit nikoli s fikcí bez území, nýbrž s určitým obyvatelstvem, které obývá určité území. Dále: taková autonomie nerozděluje lidi podle národů, neposiluje přehradu mezi národy — naopak, taková autonomie boří tyto přehradu a sjednocuje obyvatelstvo, aby tak urovnala cestu pro dělení jiného druhu, pro dělení podle tříd. Posléze umožňuje nejlepší využití přírodních bohatství oblasti a nejlepší rozvinutí produktivních sil, při čemž nemusí čekat na rozhodování společného ústředí — což jsou funkce, které kulturně-národnostní autonomie vykonávat nemůže.

To znamená, že *oblastní autonomie je nezbytným bodem* při řešení národnostní otázky.

Je nesporné, že vůbec žádná oblast není úplně národnostně stejnorodá, neboť v každé z nich jsou roztroušeny národnostní menšiny. Tak je tomu na příklad s židy v Polsku, s Lotyšii v Litvě, s Rusy na Kavkaze, s Poláky na Ukrajině atd. Je možno se proto obávat, že národnostní menšiny budou utiskovány národnostními většinami. Ale tyto obavy jsou odůvodněny jen tehdy, zůstanou-li v zemi

* Viz „Zpráva o VIII. konferenci Bundu“, konec resoluce o obci.

staré poměry. Dejte zemi úplně demokratický řád, a tyto obavy pozbudou jakéhokoli podkladu.

Doporučuji nám, abychom spojili rozptýlené menšiny do jednotného národnostního svazu. Avšak menšiny nepotřebují umělý svaz, nýbrž reálná práva ve svém kraji. Co jim může dát takový svaz *bez* úplné demokratisace? Nebo: proč je třeba národnostního svazu *za* úplné demokratisace?

Co zvláště znepokojuje národnostní menšinu?

Menšina je nespokojena nikoli proto, že nemá národnostní svaz, nýbrž proto, že její mateřský jazyk je bezprávný. Dovolte jí používat mateřského jazyka a nespokojenost zmizí sama sebou.

Menšina je nespokojena nikoli tím, že nemá umělý svaz, nýbrž proto, že nemá své národní školy. Dejte jí takové školy a nespokojenost pozbude jakéhokoli podkladu.

Menšina je nespokojena nikoli tím, že nemá národnostní svaz, ale tím, že nemá svobodu svědomí (náboženského vyznání), přesídlování a pod. Dejte jí tyto svobody a přestane být nespokojena.

To znamená, že *národnostní rovnoprávnost ve všech formách (řeč, školství atd.) je dalším nezbytným bodem při řešení národnostní otázky. Je proto třeba celostátního zákona, který by byl vydán na základě úplné demokratisace země a který by zakazoval bez výjimky všechny národnostní výsady a jakékoli omezování nebo oklešťování práv národnostních menšin.*

V tom a jedině v tom může záležet skutečná, a nikoli jen papírová záruka menšinových práv.

Je možno popírat nebo nepopírat logickou souvislost mezi organisačním federalismem a kulturně-národnostní

autonomií. Ale není možné popírat, že tato autonomie vytváří příznivé ovzduší pro bezuzdný federalismus, který přechází v úplnou roztržku, v separatismus. Jestliže Češi v Rakousku a bundovci v Rusku začali autonomií, potom přešli k federaci a dospěli nakonec až k separatismu, bylo to proto, že nesporně významnou úlohu při tom sehrála nacionalistická atmosféra, kterou přirozeně šíří kulturně-národnostní autonomie. Není náhoda, že národnostní autonomie a organizační federace jdou ruku v ruce. To je také pochopitelné. Obě žádají rozdělování podle národností. Obě předpokládají organisování podle národností. Je tu nesporná podobnost. Rozdíl je jen v tom, že tam je rozdělováno obyvatelstvo vůbec a zde — sociálně demokratické dělnictvo.

Víme, k čemu vede dělení dělnictva podle národností. Rozpad jednotné dělnické strany, rozdělení odborů podle národností, zostření národnostních třenic, nacionální stávkokazectví, úplná demoralisace v řadách sociální demokracie — to jsou důsledky organizačního federalismu. Historie sociální demokracie v Rakousku a činnost Bundu v Rusku o tom svědčí velmi výmluvně.

Jediným prostředkem proti tomu je organizace podle zásad internacionalismu.

Semknutí dělnictva všech národností Ruska v jednotlivých místech v *jednotné* a *celistvé* kolektivy, semknutí těchto kolektivů v *jednotnou* stranu — to je náš úkol.

Samo sebou se rozumí, že taková výstavba strany nevylučuje, nýbrž předpokládá dalekosáhlou autonomii *oblastí* v rámci jednotného stranického celku.

Zkušenosti Kavkazu dokazují plně účelnost organizace tohoto typu. Jestliže se na Kavkaze podařilo překonat národnostní třenice mezi armenskými a tatarskými dělníky,

jestliže se podařilo uchránit obyvatelstvo před možnostmi řeží a střelení, jestliže v Baku, v tomto kaleidoskopu národnostních skupin, jsou nyní již nemožné národnostní potyčky, jestliže se tam podařilo strhnout dělnictvo do jednotného proudu mohutného hnutí, pak v tom nemalou úlohu sehrála internacionální výstavba kavkazské sociální demokracie.

Typ organizace působí nejen na praktickou činnost. Zanechává nesmazatelné stopy v celém duševním životě dělníka. Dělník žije životem své organizace, roste v ní intelektuálně a je v ní vychováván. A tak, když dochází do své organizace, stýká se tam po každé se soudruhy jiných národností a bojuje společně s nimi pod vedením společného kolektivu — osvojuje si hluboce myšlenku, že dělníci jsou *především* příslušníky jedné třídní rodiny, příslušníky jednotné armády socialismu. — A to nezbytně má obrovský výchovný význam pro široké vrstvy dělnické třídy.

Proto mezinárodní typ organizace je školou soudružského cítění, nejlepší agitací pro internacionalismus.

Jinak je tomu s organizací podle národností. Jestliže se dělníci organizují na podkladě národnosti, uzavírají se do nacionálních skořápek, oddělují se navzájem organizačními přehradami. Není zdůrazňováno to, co je dělníkům *společné*, nýbrž to, čím se navzájem od sebe odlišují. Zde je dělník *především* příslušníkem svého národa: Židem, Polákem atd. Není divu, že *národnostní* federalismus v organizaci vychovává v dělnictvu vědomí nacionální izolace.

Proto národnostní typ organizace je školou nacionální omezenosti a zkostratění.

Tak máme před sebou dva *zásadně* odlišné typy orga-

nisace: typ internacionální jednoty a typ organizačního „rozdělení“ dělnictva podle národností.

Pokusy smířit tyto dva typy byly dosud bezvýsledné. Smířlivecký organizační řád rakouské sociální demokracie, který byl vypracován ve Wimbergu roku 1897, zůstal na papíře. Rakouská strana se rozpadla na části, strhující s sebou odbory. „Smířlivost“ se ukázala nejen utopickou, nýbrž i škodlivou. Strasser má pravdu, když tvrdí, že „separatismus slavil svůj první triumf na wimberském sjezdu strany“.* Totéž platí o Rusku. „Smíření se“ s federalismem Bundu, k němuž došlo na stockholmském sjezdu, skončilo úplným bankrotem. Bund porušil stockholmský kompromis. Bund se od prvního dne po Stockholmu stal překážkou splynutí dělnictva dole v *jednotnou* organizaci, která by sdružovala dělnictvo všech národností. A Bund úporně pokračoval ve své separatistické taktice, přestože sociální demokracie Ruska i roku 1907, i roku 1908 několikrát požadovala, aby bylo konečně provedeno sjednocení dělníků všech národností — zdola.¹⁴⁶ Bund, který začal s organizační národnostní autonomií, přešel fakticky k federaci, aby nakonec dospěl až k úplné roztržce, k separatismu. Svým rozchodem se sociální demokracií Ruska vnesl do ní chaos a desorganizaci. Vzpomeňme si jen na případ Jagellův.¹⁴⁷

Proto cesta „smířlivosti“ musí být zavržena jako cesta utopická a škodlivá.

Buď — anebo: *buď* federalismus Bundu, a pak musí být sociální demokracie Ruska přebudována podle zásad „rozdělování“ dělnictva podle národností; *nebo* mezinárodní typ organizace, a pak bude Bund přebudován podle zásad

* Viz J. Strasser: „Dělník a národ“, Liberec 1912, str. 48.

teritoriální autonomie, podle vzoru kavkazské, lotyšské a polské sociální demokracie, a tím bude uvolněna cesta bezprostřednímu sjednocení židovského dělnictva s dělnictvem ostatních národností Ruska.

Střední cesty není: zásady vítězí a nelze je „smiřovat“.

To znamená, že *zásada mezinárodního semknutí dělnictva je nezbytným bodem při řešení národnostní otázky.*

Vídeň v lednu 1913

Po prvé otištěno

v časopise „Prosvěščenije“¹⁴⁸, čís. 3—5,

březen—květen 1913

Podpis: K. Stalin

¹³² Článek „Marxismus a národnostní otázka“ byl napsán koncem roku 1912 a počátkem roku 1913 ve Vídni; po prvé byl otištěn s podpisem K. Stalin r. 1913 v čís. 3—5 časopisu „Prosvěščeníje“ pod názvem „Národnostní otázka a sociální demokracie“. Roku 1914 byl vydán ve zvláštní brožure pod názvem „Národnostní otázka a marxismus“ v nakladatelství „Priboj“ v Petrohradě. Brožura byla na příkaz ministra vnitra zakázána ve všech veřejných knihovnách a spolkových čítárnách. Roku 1920 byl článek vydán znovu lidovým komisariátem národů ve „Sborníku článků“ J. V. Stalina o národnostní otázce (Gosizdat, Tula). Roku 1934 byl článek pojat do knihy: J. Stalin, „Marxismus a národnostní a koloniální otázka“ (Sborník statí a projevů). — Lenin v článku „O národnostním programu SDDSR“, když uváděl okolnosti, za kterých se v tehdejší době dostala národnostní otázka na čelné místo, napsal: „V theoretické marxistické literatuře tento stav věcí a zásady národnostního programu sociálních demokratů byly v poslední době již objasněny (především zde vyniká článek Stalinův)“. — V únoru 1913 psal Lenin Gorkému: „U nás si jeden skvělý Gruzínek zasedl a píše pro „Prosvěščeníje“ velkou stať, pro kterou shromáždil *všechn* rakouský a jiný materiál“. Když se pak Lenin dověděl, že článek má být označen jako diskusní materiál, rázně se proti tomu postavil: „Pochopitelně, že jsem rozhodně proti tomu. Článek je *velmi dobrý*. Otázka je ožehavá a my neslevíme ani vlásek ze zásadního stanoviska proti bundovské svoloči“ (Archiv Institutu Marxe-Engelse-Lenina). Brzy po zatčení J. V. Stalina, v březnu 1913, napsal V. I. Lenin redakci listu „Social-Demokrat“: „... U nás došlo k dalekosáhlému zatýkání. Koba je zatčen ... Napsal velký článek (do tří čísel „Prosvěščeníje“) o národnostní otázce. Dobré! Je třeba bojovat za pravdu proti separatistům a oportunistům z Bundu a z řad likvidátorů“ (Archiv IMEL). - 275.

¹³³ Sionismus — reakční nacionalistický směr, který měl stoupence mezi židovskou buržoasií, inteligencí a nejzaostalejšími vrstvami židovského dělnictva. Sionisté se snažili izolovat židovské dělnické masy od společného boje proletariátu. - 276.

¹³⁴ Brněnský sjezd rakouské sociální demokracie se konal 24.—29.

září 1899. Text resoluce schválené sjezdem o národuoslní otázce uvádí J. V. Stalin v další kapitole této práce. (Viz str. 303—304.) - 297.

¹³⁵ „U nás, bohudíky, není parlament“, výrok V. Kokovceva, carského ministra financí (později ministerského předsedy) v Státní dumě 24. dubna 1908. - 300.

¹³⁶ Citát z II. kapitoly „Manifestu komunistické strany“ K. Marxe a B. Engelse (Svoboda, Praha 1949, str. 43). - 311.

¹³⁷ Vídeňský (neboli wimberský — podle názvu hotelu, v kterém zasedal) sjezd rakouské sociálně demokratické strany ve dnech 6.—12. června 1897. - 313.

¹³⁸ Jde o Marxův článek „K židovské otázce“, který vyšel r. 1844 v „Deutsch-Französische Jahrbücher“. Viz MEGA, 1. odd., svazek I/1, str. 576-606, něm. vyd. - 314.

¹³⁹ VIII. konference Bundu se konala v září 1910 ve Lvově. - 320.

¹⁴⁰ G. V. Plechanov v článku „Ještě jedna rozbjíječská konference“, uveřejněném v časopise „Za partiju“ 2. (15.) října 1912, odsoudil „srpnovou“ konferenci likvidátorů a stanovisko bundovců a kavkazských sociálních demokratů označil jako přizpůsobování socialismu k nacionalismu. Předák bundovců Kossovskij v dopise redakci likvidátorského listu „Naša Zarja“ kritisoval Plechanova. - 323.

¹⁴¹ VII. sjezd Bundu se konal koncem srpna a počátkem září r. 1906 ve Lvově. - 323.

¹⁴² „Jiskra“ — první celoruský ilegální marxistický časopis, založený r. 1900 V. I. Leninem (viz Stalinovy Spisy, rusky, sv. I, str. 401, české vydání, Svoboda, Praha 1949, str. 364, pozn. 26). - 325.

¹⁴³ Karel Vaněk — český sociální demokrat, který tehdy zastával otevřeně šovinistické, separatistické stanovisko. - 326.

- ¹⁴⁴ „*Čveni Cchovreba*“ (Náš život) — deník gruzínských menševiků; vycházel v Kutaisi od 1.—22. července 1912. - 328.
- ¹⁴⁵ První balkánská válka začala v říjnu 1912 mezi Bulharskem, Srbskem, Řeckem a Černou Horou na jedné straně a mezi Tureckem na straně druhé. - 340.
- ¹⁴⁶ Zde je míněno usnesení čtvrté („Třetí všeruské“) konference SDDSR, konané 5.—12. listopadu 1907, a V. konference SDDSR („Všeruské r. 1908“), konané 21.—27. prosince 1908 (3.—9. ledna 1909). (Viz „VKS(b) v resolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV“, část I., 6. ruské vydání 1940, str. 118, 131). - 345.
- ¹⁴⁷ Jagello, J. I., člen polské socialistické strany (PPS), byl zvolen do IV. Státní dumy za Varšavu blokem Bundu a PPS s buržoasními nacionalisty proti polským sociálním demokratům. Sociálně demokratická frakce dumy schválila většinou hlasů menševiků-likvidátorů (menševické sedmy) proti 6 poslancům bolševikům resoluci o přijetí Jagella do sociálně demokratické frakce. - 345.
- ¹⁴⁸ „*Prosvěščenije*“ (Osvěta) — bolševický legální měsíčník; byl vydáván v Petrohradě od prosince 1911. List redigoval V. I. Lenin, který si pravidelně dopisoval s členy redakční rady v Rusku (M. A. Saveljev, M. S. Olminskij, A. I. Jelizarovová). V době svého pobytu v Petrohradě redakčně blízce spolupracoval J. V. Stalin. List byl úzce spjat s „Pravdou“. V červnu 1914, těsně před první světovou válkou, vláda list zastavila. Na podzim r. 1917 bylo vydáno jedno dvojčíslo. - 346.
- ¹⁴⁹ V prosinci 1912 dali dělničtí poslanci IV. dumy souhlas k tomu, aby jejich jména byla uvedena v seznamu spolupracovníků listu „Luč“. Současně nadále spolupracovali v „Pravdě“. V listu „Luč“ však dělničtí poslanci fakticky nespolupracovali. Podle pokynu ÚV pak oznámili, aby jejich jména byla ze seznamu spolupracovníků listu „Luč“ vyškrtuta. V souvislosti s tímto prohlášením došlo mezi oběma skupinami sociálně demokratické frakce (bolševické šestky a menševické sedmy) k ostrému boji. - 347.